په ساده ژوند کې ستره واکمني

دا کتاب د سعودي عربستان د پخواني پاچا، شاه فیصل بن عبدالعزیز «رحمه‌الله» ژوند، فکر او کارنامې څېړي.

لیکوال: جوهر جبران

کال: ۱۳۹۸ هـ.ش

په ساده ژوند کې ستره واکمني

لیکوال: جوهر جبران

کال: ۱۳۹۸هـ.ش

د کتاب پیژندنه

د کتاب نوم: په ساده ژوند کې ستره واکمني

لیکوال: استاد جوهر جبران

خپرندوی: جبران شخصي کتابتون

کمپوز: په خپله لیکوال

ډیزاین: انجنیر ګوهر جبران

چاپ کال: ۱۳۹۸ ل

د چاپ شمېر: ۱۰۰

د چاپ لړ: (۲۱)

د چاپ وار: لومړی

+93 707604044 : واټساپ او اړیکه

ترلاسه کیدو ځای

لړلیک

عنوان **مخ**

لومړی څپرکی

سریزه

شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله یوازې د واک او شتمنۍ خاوند نه و، بلکې د ساده ژوند یوه بې ساري بېلګه وه. عربي سرچینې ښیي چې هغه به ډېر وخت عادي عربي کالي اغوستل، له تجملي ماڼیو سره مینه نه درلوده او خپل ژوند یې د دیني تربیې او تقوا پر بنسټ تنظیم کړی و. دغه ساده‌ګي د خلکو په زړونو کې باور لا زیات کړی و، ځکه یې ښودله چې واک او شتمني د شخصیت اصلي ارزښت نه دی (Lacey, 2009).

شاه فیصل د شپې ناوخته وینښ پاتې کېده او د هېواد د اسنادو، راپورونو او لیکونو مطالعه به یې په خپله کوله. هغه باور درلود چې مشر باید د هېواد هره خبره خپله درک کړي او یوازې د سلاکارانو پر خبرو تکیه ونه کړي.(Vassiliev, 2013)

د لوېدیځو مشرانو سره د خبرو پر مهال شاه فیصل تل مؤدب او کلک دریځ درلود. روایت دی چې کله یوه لوېدیځه ډیپلوماټ ترې د اسرائیلو د ملاتړ غوښتنه وکړه، نوموړي په ساده خو قوي جمله ځواب ورکړ: «موږ خپله قبله نه شو بدلولای.» دا جمله د هغه د قوي اسلامي هویت او اصولو څرګندونه ده.(Al-Rasheed, 2010)

شاه فیصل د انګلیسي ژبې پوهه لرله، خو بیا هم په رسمي غونډو کې یې هڅه کوله چې عربي وکاروي. هغه عربي ژبه د اسلامي هویت او فرهنګي خپلواکۍ نښه ګڼله او باور یې درلود چې مشر باید خپلې ژبې ته ویاړ ولري.(Al-Farsy, 2001)

د ۱۹۷۳م کال د تېلو بندیز د شاه فیصل یوه مشهوره پرېکړه وه، چې یوازې اقتصادي اقدام نه و، بلکې د اسلامي اخلاقي اصولو څرګندونه یې هم وه. نوموړي ویلي و: «هغه تېل چې د مسلمانانو پر ضد د وسلې په توګه کارول کېږي، موږ یې نه شو پلورلای.» دغه دریځ د هغه د نړیوال سیاست، اخلاقي مسؤلیت او د اسلامي نړۍ د ملاتړ نښه وه.(Yergin, 2011)

شاه فیصل د چاپلوسۍ سخت مخالف و. هغه به خپلو وزیرانو ته ویل چې رښتیا ووایئ، که څه هم تریخ وي. عربي لیکوالان ټینګار کوي چې د همدې اصل له امله ډېر خلک هغه عادل او رېښتینی مشر ګڼي.(Vassiliev, 2013)

د ښځو د زده کړې په اړه شاه فیصل داسې فکر درلود چې هم د زمان غوښتنو ته ځواب وو او هم د دیني ارزښتونو ساتنه وکړي. هغه ویلي و: «هغه مور چې لوستې نه وي، راتلونکی نسل نیمګړی روزي.» دغه فکر د هغه اصلاحپال او روښانه فکر ښکاره بېلګه ده.(Al-Farsy, 2001)

یو له کمویل شویو حقایقو څخه دا دی چې شاه فیصل څو ځله د وژنې له ګواښونو سره مخ شوی و، خو بیا هم خپل امنیت محدود ساته، ځکه یې باور درلود چې که واکمن له ولسووېرېږي، نو واک یې اخلاقي مشروعیت له لاسه ورکوي (Lacey, 2009).

شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله د شلمې پېړۍ له هغو اسلامي مشرانو څخه و چې سیاست یې له دین، عدالت او اخلاقي مسؤلیت سره وتاړه. هغه د سعودي عربستان د پاچا په توګه نه یوازې کورني اصلاحات ترسره کړل، بلکې د اسلامي امت په کچه یې د وحدت، خپلواکۍ او عزت غږ پورته کړ.(Al-Rasheed, 2010)

شاه فیصل په داسې نړیوال پړاو کې واک ته ورسېد، چې اسلامي هېوادونه د استعماري فشارونو، سیاسي کمزورۍ او داخلي اختلافاتو سره مخ وو. نوموړي هڅه وکړه چې د اسلامي هویت پر بنسټ سیاست ته نوی رُخ ورکړي او د لوېدیځو قدرتونو تر سیوري لاندې سیاست رد کړي.(Lacey, 2009)

ملک فیصل له هغو مهمو سیاستوالو څخه و چې په ۱۹۷۳ میلادي کال کې یې د نفتو د صادارتو هېوادونو د سازمان (OPEC) په چوکاټ کې لوېدیځو هېوادونو ته د نفتو د صادرولو د بندولو پرېکړه وکړه. دا پرېکړه د لوېدیځو هېوادونو لهخوا د اسرائیلو د ملاتړ پر وړاندې غبرګون و، کوم چې د یوم‌الکیپور د جګړې (۱۹۷۳) پر مهال د مصر او سوریې پر ضد ترسره شو (OPEC, n.d.; Cleveland & Bunton, 2016).

په کورني سیاست کې، ملک فیصل د جده بندر ملي کړ او د نورو عربي هېوادونو د سوداګرو ازاد تجارت یې محدود کړ، څو کورنی اقتصاد او ملي سوداګري پیاوړې شي (Encyclopaedia Britannica, 2024). همدارنګه، د ۱۹۷۴ کال په فبرورۍ کې د اسلامي کنفرانس جوړېدل د هغه په نوښت د پاکستان په کوربه‌توب ترسره شول. د دې کنفرانس پرېکړه‌لیک د عربي هېوادونو د اساسي آرمانونو ملاتړ وکړ او تر ټولو مهمه دا چې د فلسطین د آزادۍ سازمان (PLO) د لومړي ځل لپاره د فلسطین د خلکو د یوازیني مشروع استازي په توګه په کنفرانس کې ګډون وکړ (Cleveland & Bunton, 2016).

ملک فیصل په ۱۹۷۴ میلادي کال کې د Time مجلې لهخوا د «کال سړی» وټاکل شو (Time Magazine, 1974). هغه د سعودي عربستان د عصري کېدو له مخکښانو څخه و او د راډیو او تلویزیون د بنسټونو له مؤسسانو شمېرل کېږي. د

دې نوې ټکنالوژۍ پر وړاندې په پیل کې د علماوو مخالفت موجود و، خو ملک فیصل د هغوی د رضایت لپاره د قرآنکریم تلاوت خپور کړ، چې وروسته علماوو د ټکنالوژۍ کارولو ته اجازه ورکړه (Encyclopaedia Britannica, 2024).

وروسته، د هغه یو وراره د یو شمېر کسانو سره د تلویزیون پر مرکز برید وکړ او لږ زیان یې واړاوه. ملک فیصل د دې پېښې عاملینو ته د سختې سزا، حتی د اعدام حکم صادر کړ. بالاخره، ملک فیصل د ۱۹۷۵ کال د مارچ پر ۲۵ مه د خپل وراره، فیصل بن مساعد، لهخوا ترور شو (Encyclopaedia Britannica, 2024).

دغه کتاب د شاه فیصل د ژوند، اصلاحاتو، سیاسي فکر او اسلامي دریځ علمي څېړنه وړاندې کوي، څو لوستونکي وکولای شي د هغه له تجربو څخه د مشرتابه، سیاست او اسلامي مسؤلیت په برخه کې درس واخلي.

دوهم څپرکی

د شاه فیصل زېږون او کورنی شالید

ملک فیصل بن عبدالعزیز بن عبدالرحمن بن فیصل بن ترکی بن عبدالله بن محمد بن سعود بن محمد بن مقرن آل سعود

(۱۴ اپرېل ۱۹۰٦ – ۲۵ مارچ ۱۹۷۵) د ملک عبدالعزیز درېیم زوی و. ملک عبدالعزیز د سعودي عربستان د پاچاهۍ بنسټګر و، او ملک فیصل د آل سعود له کورنۍ څخه د دې هېواد درېیم پاچا و چې د ۱۹٦۴ څخه تر ۱۹۷۵ میلادي کلونو پورې یې واکمني وکړه. هغه د خپل نه مخکې پاچا (ملک سعود) او له ځان وروسته څلورو پاچاهانو (ملک خالد، ملک فهد، ملک عبدالله او ملک سلمان) ورور و (Encyclopaedia Britannica, 2024).

شاه فیصل بن عبدالعزیز آل سعود په ۱۹۰٦م کال کې د سعودي عربستان په ریاض ښار کې وزېږېد. هغه د پاچا عبدالعزیز بن سعود زوی و، چې د سعودي معاصر دولت بنسټګر ګڼل کېږي. د هغه کورنۍ د دیني ارزښتونو، سیاسي مبارزې او مشرتابه له پلوه ځانګړې حیثیت درلود.(Vassiliev, 2013)

د شاه فیصل مور، طرّفه بنت عبدالله، یوه متدینه او هوښیاره ښځه وه، چې د خپل زوی په دیني او اخلاقي روزنه کې یې مهم رول ولوباوه. د مور دغه تربیه د شاه فیصل په ټول ژوند کې د تقوا، ساده‌ګۍ او عدالت په بڼه څرګنده پاتې شوه (Al-Farsy, 2001).

شاه فیصل له ماشومتوبه د خپل پلار تر څنګ د دولتدارۍ له فضا سره بلد شو. هغه د سیاسي خبرو، قبایلي اړیکو او نړیوالو موضوعاتو په اړه ژوره پوهه تر لاسه کړه، چې وروسته یې د سیاسي پریکړو بنسټ وګرځېد.(Lacey, 2009)

شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله په ۱۹۰٦م کال کې د سعودي عربستان په ریاض ښار کې وزېږېد. هغه په داسې کورنۍ کې ستر شو چې دین، سیاست او مشرتابه یکې ژور بنسټ درلود. د ده پلار، پاچا عبدالعزیز، د سعودي دولت بنسټګر و، او له همدې امله شاه فیصل له کوچنیتوب د دولتدارۍ له فضا سره بلد شو (Vassiliev, 2013).

د شاه فیصل مور، طرّفه بنت عبدالله، د هغه د ماشومتوب په روزنه کې ډېر مهم رول درلود. مور یې پر دیني اخلاقو، صداقت او ساده ژوند ټینګار کاوه. دا دیني او اخلاقي روزنه د شاه فیصل په شخصیت کې دومره ژوره اغېزه وکړه چې تر پایه یې د هغه په چلند او پرېکړو کې څرګنده پاتې شوه.(Al-Farsy, 2001)

شاه فیصل لا ماشوم و چې مور یې وفات شوه، او دا پېښه د هغه پر احساساتي ژوند ژور اغېز وکړ. د مور له لاسه ورکولو وروسته، هغه د خپل نیکه او نورو دیني عالمانو تر سرپرستۍ لاندې وروزل شو، چې د صبر، زغم او ځان‌بساینې ځانګړنې یې لا پیاوړې کړې.(Lacey, 2009)

د ماشومتوب پر مهال، شاه فیصل د قرآن کریم حفظ، حدیث، فقه او عربي ادب زده کړل. هغه له کوچنیتوب د مطالعې سره ځانګړې مینه لرله او د خپل عمر د ماشومانو په پرتله ډېر جدي او ارام طبیعت یې درلود، چې دا ځانګړنه وروسته د هغه د مشرتابه نښه وګرځېده.(Al-Rasheed, 2010)

شاه فیصل د خپل پلار له لوري ډېر ژر سیاسي مسؤلیتونو ته نږدې شو. روایت دی چې هغه به د ځوانۍ له کلونو وړاندې د قبایلي مشرانو ناستو ته حاضرېده او د خبرو اورېدو اجازه به یې لرله، څو د مشرتابه دودونه په عملي ډول زده کړي (Vassiliev, 2013).

د ماشومتوب له پړاو څخه شاه فیصل د نظم، خاموش فکر او ځان کنټرول ځانګړنې لرلې. هغه له لوبو او شور څخه ډېر د مطالعې او تفکر خوا ته مایل و. همدا ځانګړتیاوې وروسته د هغه د پیاوړي، زړور او حساب‌شوي سیاست بنسټ وګرځېدې.(Lacey, 2009)

درېیم څپرکی

زده کړې او د شخصیت جوړونه

شاه فیصل خپلې لومړنۍ زده کړې د اسلامي علومو، قرآن کریم، حدیث او فقهې په برخو کې تر سره کړې. هغه د دودیزو دیني مدرسو ترڅنګ له سیاسي تجربو څخه هم زده کړه وکړه، چې دا ترکیب د هغه شخصیت ته ځانګړی توازن ورکړ (Al-Rasheed, 2010).

نوموړي د ځوانۍ په کلونو کې د خپل پلار استازی په توګه بهرنیو هېوادونو ته سفرونه وکړل. دغه سفرونه د هغه نړیوال لید پراخ کړ او د لوېدیځ سیاست، ډیپلوماسۍ او قدرتي لوبو په اړه یې ژوره پوهه ترلاسه کړه.(Vassiliev, 2013)

شاه فیصل د نظم، زغم، صبر او ژور فکر څښتن و. هغه تل هڅه کوله چې پرېکړې د احساس پر ځای د عقل، دیني ارزښتونو او اوږدمهاله پایلو پر بنسټ وکړي (Al-Farsy, 2001).

شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله د ژور فکر، وقار او خاموش شخصیت څښتن و. عربي تاریخپوهان لیکي چې هغه به لږ خبرې کولې، خو کله به چې یې خبرې کولې، نو د فکر، دلیل او حکمت ډکې به وې. د هغه دا عادت د دې لامل شوی و چې خلک یې خبرو ته په جدي ډول غوږ کېږدي (العثیمین، 2011).

د شاه فیصل له مهمو شخصیتي ځانګړنو څخه یوه کلکه دیني پابندي وه. د عربي سرچینو له مخې، هغه به د سختو سیاسي بوختیاوو سره سره لمونځ په وخت ادا

کاوه او د قرآن تلاوت یې د ورځې یوه مهمه برخه ګڼله. نوموړي سیاست د عبادت څخه جلا نه باله، بلکې سیاست یې د دین د خدمت وسیله ګڼله (الزرکلي، 2002).

عربي لیکوالان شاه فیصل یو زغمناک او حلیم انسان معرفي کوي. ویل کېږي چې هغه به د خپلو مخالفینو خبرې هم په حوصــله اورېدې او له غوســې څخه یې ځان ســاته. دا ځانګړنه د هغه د مشــرتابه ځواک ګڼل کېده، ځکه چې پرېکړې به یې د احساس پر ځای د عقل له مخې کولې (الریحاني، 2010).

د شاه فیصل په شخصیت کې د عدالت احساس خورا پیاوړی و. د عربي تاریخي روایتونو له مخې، هغه به ویل: «واکمن هغه وخت قوي وي، چې د کمزوري حق واخلي.» همدې اصل هغه دې ته اړ ایستلی و چې د شاهي کورنۍ پر ځینو غړو هم قانون عملي کړي، چې دا کار په عربي نړۍ کې کم‌ســاری بلل کېږي (الزبیدي، 2014).

له جالبو ټکو څخه دا هم دي چې شــاه فیصــل د چاپلوســۍ ســخت مخالف و. عربي ســرچینې یادونه کوي چې هغه به وزیرانو ته ویل: « که رښــتیا و نه وایئ، زما مرســتــه مــه کوئ.» دا دریځ د هغــه د صـــداقــت او ځــان‌بــاور ځرګنــدونــه کوي (العثیمین، 2011).

شاه فیصل دا سلامي عزت احساس ډېر ژور درلود. د فلسطین مسئله یې یوازې سیاسي موضوع نه، بلکې د ایمان برخه ګڼله. د عربي لیکوالانو په وینا، هغه به د بیت‌المقدس نوم په ډېر درنښت یاداوه او د اسرائیلو پر وړاندې یې دریځ د عقیدې مسئله بلله (الریحاني، 2010).

په عربي ژوندلیکونو کې راغلي چې شاه فیصل د ساده ژوند مینه‌وال و. که څه هم د شاهي کورنۍ غړی و، خو شخصي لګښتونه یې محدود وو او د دولت مال یې امانت باله. دا ساده‌ګي د هغه د اخلاقي لوړتیا نښه ګڼل شوې ده (الزرکلي، 2002).

شخصي ژوند

فیصل د رښتینولۍ، ژورې فروتنۍ، مهربانۍ او تدبیر له امله ډېر مشهور و. هغه زاهد انسان و او له تجملاتو او عیش‌ونوش څخه یې ځان لېرې ساته. فیصل بېلابېلې خوښې لرلې، چې له هغو څخه باز ساتنه (قوش‌بازي)، ښکار، ادبیات، مطالعه او شعر یادولی شو. همدارنګه هغه د نجد د کلنیو اخترونو او دودیزو جشنونو له سترو مینه‌والو څخه و.

فیصل به اوږدې کاري ساعتونه غوره کول، او کله چې په ۱۹٦۴ کال کې واک ته ورسېد او د دولت په چارو بوخت شو، نو ځینې شخصي علاقې یې پرېښودې.

فیصل په ۱۹٦۴ کال کې تر واک ته رسېدو وروسته ډېر ژر د نړیوالو عامه افکارو پام ځان ته راوګرځاوه. نیویارک ټایمز لیکلي وو چې فیصل داسې ښکاري لکه «له روډیارډ کېپلینګ د شعرونو له نړۍ او یا د هالیووډ د لوبغاړو له کوم کتابه راوتلی وي.»

د هغه قد نږدې شپږ فوټه و، چې له منځني قد څخه لوړ ګڼل کېده، خو بیا هم د خپل پلار عبدالعزیز او ورور سعود څخه لنډ و. فیصل د ساده لباس اغوستلو له امله هم پېژندل کېده، او ډېری وخت به یې، آن د بهرنیو چارواکو په حضور کې هم، دودیز عربي لباس اغوست.

ملک فیصــل څو مېرمنې لرلې. د هغه مېرمنې د سـعودي له ځواکمنو او نامتو کورنیو څخه وې، لکه د الکبیر، السـدیري، ال جیلووي او آل تونیان کورنۍ (Al-Rasheed, 2010).

د ملک فیصل مېرمنې داوې

سلطانه بنت احمد السدیري: د هغه د مشر زوی، شهزاده عبدالله مور وه. شهزاده عبدالله هغه مهال وزېږېد چې فیصل د ۱۵ او ۱۷ کلونو تر منځ عمر درلود. سلطانه د سدیري له کورنۍ وه او د حصه بنت احمد کشره خور وه، چې د سدیري وروڼو مور بلل کېږي.(Encyclopaedia Britannica, 2024)

عفت بنت محمد آل تونیان (۱۹۱۲–۲۰۰۰): هغه په ترکیه کې زېږېدلې او هلته لویه شـوې وه. د هغې نیکونه د آل سـعود د کورنۍ د آل تونیان له څانګې څخه وو. فیصـل او عفت شـاوخوا د ۱۹۳۲ کال په شـاوخوا کې په اسـتانبول کې ولیدل، هغه مهال چې فیصل ترکیې ته په رسمي سفر تللی و. دوی نهه اولادونه لرل، چې پکې شهزادګان محمد، سعود او ترکی شامل دي.(Al-Rasheed, 2010)

عفت بنت محمد د خپل مېړه له لوري د تر سره شوو ډېرو اصلاحاتو، په ځانګړي ډول د ښځو د تعلیم او ټولنیزو حقونو په برخه کې، تر شا مهم رول درلود (Riedel, 2017).

فیصـل د عفت کشـر ناسـکه ورور، کمال ادهم، هم وروزاوه او وروسـته یې هغه د سـعودي عربسـتان د عمومي اسـتخباراتو (المخابرات العامه) د لومړي مشـر په

توګه وټاکه. کمال ادهم د فیصـل له مهمو سـلاکارانو څخه هم و (Cleveland & Bunton, 2016).

الجوهره بنت سـعود آل کبیر: هغه د فیصـل د ترور لور وه. دوی د ۱۹۳۵ کال د اکتوبر په میاشـت کې واده وکړ. له دې مېرمنې څخه فیصـل یوه لور درلوده چې مشاعل نومېده (وفات: اکتوبر ۲۰۱۱).(Al-Rasheed, 2010)

حیا بنت ترکی بن عبدالعزیز آل ترکی: د شهزادګانو نورا، سعد او خالد مور وه او د ال جیلووي قبیلې غړې وه. شـهزادګۍ نورا بنت فیصـل د ۲۰۲۲ کال د مارچ په ۱۳ مه وفات شوه.(Encyclopaedia Britannica, 2024)

حصـه بنت محمد بن عبدالله آل محنه ابا الخیل: د شـهزادګیو العنود (وفات: جون ۲۰۱۱) او الجوهره (وفات: اپرېل ۲۰۱۴) مور وه.(Al-Rasheed, 2010)

منیره بنت سهیم بن هیتیمی آل تونیان آل ماهاشر: د شهزادګۍ هسا مور وه، چې د ۲۰۲۰ کال په ډسمبر کې وفات شوه.(Riedel, 2017)

فاطمه بنت عبدالعزیز بن مشـیط الشـهراني: د شـهزادګۍ منیره مور وه، چې په ځوانۍ کې وفات شوه.(Al-Rasheed, 2010)

اولادونه او د هغوی رول

د ملک فیصل اولادونه ښه لوستي او د سعودي په ټولنه او دولت کې یې مهم رولونه درلودل. د هغه لوڼو په بهرنیو هېوادونو کې زده کړې کړې او د نړۍ له بېلابېلو ښـوونځیو او پوهنتونونو څخه فارغې شـوې (Cleveland & Bunton, 2016). زامنو

يې هم بهر تحصـيل کړی و. دا په داسې حال کې وه چې د ملک سـعود له ۱۰۸ اولادونو څخـه يوازې شـپږ تنـه د لېسـې تر کچې زده کړې لرلې (Al-Rasheed, 2010).

د فيصل زوی ترکي په نيوجر سي کې په معتبرو ښوونځيو کې زده کړې وکړې او وروسته يې د جورج ټاون پوهنتون ته لاره وموندله. بل زوی يې سعود د پرنسټن پوهنتون فارغ و. (Riedel, 2017).

د فيصل زامنو لوړې دولتي دندې لرلې:

مشر زوی عبدالله د دولت په بېلابېلو ادارو کې کار وکړ.

خالد تر درې لسـيزو زيات د عسـير ولايت والي و او په ۲۰۰۷ کال کې د مکې د ولايت والي شو.

شهزاده سعود د ۱۹۷۵ څخه تر ۲۰۱۵ پورې د سعودي د بهرنيو چارو وزير و.

شهزاده ترکی د استخباراتو مشر، بيا په بريتانيا او وروسته په امريکا کې د سفير په توګه دنده ترسره کړه. (Encyclopaedia Britannica, 2024).

عبدالرحمن د سـنډهرسـټ له پوځي اکاډمۍ فارغ و او د ۲۰۱۴ کال په مارچ کې وفات شو. محمد د سوداګرۍ په برخه کې فعال و. (Al-Rasheed, 2010).

د فيصـل لوڼو هم په ټولنه کې مهم رول درلود. د هغه لور سـارا د ۲۰۱۳ څخه تر ۲۰۱۶ پورې د مشـورتي شـورا غړې وه او د ښـځو د تعليم او ټولنيزو چارو فعاله

ملاتړې ده. د هغې خویندې، لولوه، لطیفه او هیفا هم د ښځو د حقونو په برخه کې پیژندل شوې څېرې دي.(Riedel, 2017)

شهزادګۍ هیفا د شهزاده بندر (د سلطان زوی) سره واده کړې وه. دا واده د دې لامل شو چې شهزاده بندر د شاهي کورنۍ د رسمي غړي په توګه وپېژندل شي.

شهزادګۍ لولوه د ښځو د تعلیم له مخکښو فعالانو څخه وه. په ۱۹۶۲ کال کې د فیصل لور سارا د «النهضه» په نوم خیریه بنسټ جوړ کړ، چې په ۲۰۰۹ کال کې یې د بشري حقونو نړیواله جایزه (Chaillot Prize) ترلاسه کړه (Cleveland & Bunton, 2016).

د فیصل لمسۍ ریم بنت محمد په جده کې انځورګره او د هنري ننداړتون څښتنه ده، او بله لمسۍ یې ریما بنت بندر د سعودي عربستان لومړنۍ ښځینه سفیره ده (Encyclopaedia Britannica, 2024).

ژبې او شخصیت

ملک فیصل د خپلو ډېرو ناسکه وروڼو پر خلاف، په انګلیسي او فرانسوي ژبو خبرې کولې. خو هغه عربي ژبې ته لومړیتوب ور کاوه او که به ژباړ نانو کومه تېروتنه کوله، خپله به یې سموله (Al-Rasheed, 2010).

څلورم څپرکی

واک ته رسېدل

شاه فیصل په ۱۹٦۴م کال کې د سعودي عربستان د پاچا په توګه وټاکل شو. دا ټاکنه د هېواد د سیاسي ثبات او اصلاحاتو لپاره مهمه مرحله وه، ځکه چې هېواد له اقتصادي او اداري ستونزو سره مخ و.(Lacey, 2009)

د واک تر لاسه کولو وروسته، شاه فیصل ژر تر ژره د دولت د نظم، مالي شفافیت او اداري اصلاحاتو لپاره ګامونه پورته کړل. هغه د دولت د عوایدو سم مدیریت ته ځانګړې پاملرنه وکړه او د فساد پر وړاندې یې جدي دریځ غوره کړ (Al-Rasheed, 2010).

شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله د سعودي عربستان په سیاسي نظام کې له ډېر پخوا څخه فعال رول درلود. عربي تاریخپوهان لیکي چې هغه د خپل پلار، پاچا عبدالعزیز، د ژوند پر مهال د مهمو دولتي چارو مسؤلیتونه پر غاړه درلودل، لکه د بهرنیو چارو اداره او د دولت استازیتوب په نړیوالو غونډو کې. همدې تجربو هغه د واکمنۍ لپاره چمتو کړی و (العثیمین، 2011).

له پاچا عبدالعزیز تر وفات وروسته، واک لومړی د پاچا سعود بن عبدالعزیز لاس ته ولوېد، خو د هغه د واکمنۍ پر مهال هېواد له جدي مالي، اداري او سیاسي ستونزو سره مخ شو. عربي سرچینې څرګندوي چې د دولت بې‌نظمي، مالي بحران او اداري کمزورتیا د دې لامل شوه چې د شاهي کورنۍ مشران او دیني علما د بدیل په لټه کې شي (الزرکلي، 2002).

شاه فیصل په همدې پړاو کې د صدراعظم او ولیعهد په توګه د اصلاحاتو مشري پر غاړه واخیستــه. هغه هڅه وکړه چې د دولت مالي نظم ټینګ کړي او د شــاهي لګښــتونو مخه ونیسـي. عربي تاریخپوهان یادونه کوي چې شـاه فیصـل د شـاهي کورنۍ له فشارونو سره سره د دولت د ګټو دفاع وکړه، چې دا کار د هغه پر سیاسي اعتبار نور هم ورزیات کړ (الریحاني، 2010).

کله چې د پاچا سـعود او شــاه فیصــل ترمنځ اختلافات زیات شــول، د سـعودي لوړپوړو علماوو، د شاهي کورنۍ مشرانو او د هېواد مخورو شخصیتونو ګډه پرېکړه وکړه چې د هېواد د ثبات لپاره باید واک شـاه فیصـل ته وسـپارل شـي. دا پرېکړه د اسـلامي فقهې، بیعت او مشـورې (شـورا) پر اصـل ولاړه وه، نه پر زور یا پوځي کودتا (العثیمین، 2011).

په ۱۳۸۴هــ ق / ۱۹۶۴م کال کې، د سعودي عربستان علماوو په رسمي فتوا سره پاچا سـعود له واکه لیرې کړ او شــاه فیصــل ته یې بیعت ورکړ. عربي ســرچینې ټینګار کوي چې دا بدلون د علماوو، شاهي کورنۍ او ولسي ملاتړ پر بنسټ ترسره شو، چې دا کار یې د مشروعیت بنسټ پیاوړی کړ (الزرکلي، 2002).

د واک تر ترلاســه کولو وروسـته، شـاه فیصـل په خپله لومړنۍ وینا کې اعلان وکړ چې د هغه اســاســي موخه به د شــریعت پلي کول، عدالت ټینګول او د دولت نظم بحالول وي. عربي لیکوالان دا وینا د هغه د اصلاحپال سیاست پیل بولي، ځکه چې له همدې ځایه د سـعودي دولت د نوې مرحلې بنســټ کېښــودل شــو (الزبیدي، 2014).

ولیعهدۍ او لومړۍ وزیرۍ

د ملک فیصل پلار، ملک عبدالعزیز، د ۱۹۵۳ کال د نومبر په ۹ مه وفات شو (Encyclopaedia Britannica, 2024). له هغه وروسته د فیصل مشر ناسکه ورور، ملک سعود، د سعودي عربستان پاچا شو او فیصل د ولیعهد په توګه وټاکل شو. نوموړی د ۱۹۵۴ کال د اګست په ۱۲ مه د لومړي وزیر په توګه هم وټاکل شو.

فیصل په ۱۹۵۸ کال کې د اقتصادي پراختیا کمېټه جوړه کړه. هغه د ۱۹۶۱ کال په ترڅ کې د مدینې اسلامي پوهنتون په جوړولو کې مهم رول درلود. همدارنګه، په ۱۹۶۲ کال کې یې د «نړیوال اسلامي اتحاد (Muslim World League)» په جوړولو کې مرسته وکړه، چې دا یوه نړیواله خیریه اداره ده او د راپورونو له مخې د سعودي شاهي کورنۍ له لوري ورته له یو میلیارد ډالرو څخه زیاته مرسته شوې ده (Cleveland & Bunton, 2016). په ۱۹۶۳ کال کې فیصل د سعودي عربستان لومړنی تلویزیوني سټېشن جوړ کړ، چې رسمي خپرونې یې په ۱۹۶۵ کال کې پیل شوې. (Encyclopaedia Britannica, 2024).

فیصل د ۱۹۶۳ کال په لومړیو کې، د ملک سعود د ناروغۍ له امله له هېواد څخه د هغه له نشتون څخه ګټه واخیسته او د هېواد د خرابو سیاسي او اقتصادي شرایطو په رڼا کې یې خپل نفوذ زیات کړ. هغه د سعود ډېر پلویان له دندو لرې کړل او خپل همفکره وروڼه او شهزادګان یې په مهمو پوځي او امنیتي بستونو له دې جملې څخه یو یې د هغه ناسکه ورور، شهزاده عبدالله و، چې په ۱۹۶۲ کال کې یې د ملي ګارد مشري ورته وسپارله. (Encyclopaedia Britannica, 2024).

کله چې ملک سعود بېرته هېواد ته راستون شو، د فیصل اصلاحات یې رد کړل او د ټولو واکونو د بېرته اخیستو غوښتنه یې وکړه. په ځواب کې، فیصل د شاهي کورنۍ مشران، علما او د قبایلو مشران یوې جرګې ته راوبلل. په پایله کې، دې جرګې د فیصل ملاتړ وکړ او پرېکړه یې وکړه چې ملک سعود باید له واکه لیرې شي او فیصل پاچا شي.(Cleveland & Bunton, 2016)

د سعودي ستر مفتي، محمد بن ابراهیم آل‌الشیخ، چې د فیصل د مور له اړخه تره‌زوی و، فتوا صادره کړه او له ملک سعود څخه یې وغوښتل چې واک خپل ورور ته وسپاري .بالاخره، ملک سعود تسلیم شو او د ۱۹۶۴ کال د نومبر په ۲ مه فیصل د سعودي عربستان پاچا اعلان شو، او سعود وروسته تبعید ته ولاړ (Encyclopaedia Britannica, 2024).

د غلامۍ لغوه کول

ملک فیصل په ۱۹۶۲ کال کې په سعودي عربستان کې د غلامۍ د بشپړې لغوه کولو فرمان صادر کړ. د بي‌بي سي خبریال پیټر هابدي ویلي چې په هغه وخت کې شاوخوا ۱۶۸۲ غلامان آزاد شول او د هر غلام د آزادۍ لګښت شاوخوا ۲۰۰۰ امریکایي ډالر و .(BBC, 1962) سیاسي شنونکي بروس ریدل ویلي چې د غلامۍ د لغوه کولو موضوع د ۱۹۴۵ کال وروسته د امریکا له‌خوا راپورته شوه او بالاخره ولسمشر جان اف. کندي په ۱۹۶۲ کال کې د آل سعود کورنۍ دې کار ته وهڅوله.(Riedel, 2017)

پاچاهي

د پاچا کېدو وروسته، د فیصل له لومړنیو ګامونو څخه یو دا و چې د راتلونکي جانشینۍ لپاره یې ځانګړې شورا جوړه کړه. د دې شورا غړي د هغه ترونه او ناسکه ورونه، لکه خالد، فهد، عبدالله، سلطان او نواف وو) .فیصل په ۱۹۶۷ کال کې د دوهم لومړي وزیر څوکۍ جوړه کړه او شهزاده فهد یې دې دندې ته وټاکه. د سعودي عربستان د ملي بیرغ رسمي کارونه هم د هغه د واکمنۍ پر مهال، د ۱۹۷۳ کال د مارچ په ۱۵ مه تنظیم شول.(Al-Rasheed, 2010)

د فیصل له مهمو سلاکارانو څخه یو، رشاد فرعون، د هغه د پلار شخصي ډاکټر و. همدارنګه، ستر مفتي محمد بن ابراهیم آل‌الشیخ د هغه له نږدې سلاکارانو څخه و او د پاچا د سیاسي دریځ په جوړولو کې یې مهم رول درلود.

فیصل دا پرېکړه هم وکړه چې د شاهي کورنۍ ټول غړي باید خپل اولادونه د هېواد دننه زده کړو ته ولېږي. هغه د سعودي عربستان د اداري سیمو او سنی سیستم رامنځته کړ او د معاصر رفاهي نظام بنسټ یې کېښود. په ۱۹۷۰ کال کې یې د عدلیې وزارت جوړ کړ او د هېواد لومړنی پنځه کلن اقتصادي پراختیایي پلان یې پیل کړ .(Encyclopaedia Britannica, 2024)

که څه هم د ټولنیزو بدلونونو له امله ځینې مخالفتونه موجود وو، خو ملک فیصل د عربستان د نو سازۍ، د مکې او مدینې د ښه مدیریت، د صهیونیزم پر وړاندې د هغه د سخت دریځ او د سعودي اقتصاد د چټکې ودې له امله د عربي نړۍ درناوی ترلاسه کړ (Cleveland & Bunton, 2016).

د شاه فیصل په اړه د سیاسي مشرانو او ولسمشرانو نظریات

۱ . د امریکا د ولسمشرانو دریځ

د امریکا پخواني ولسمشر ریچارد نیکسن شاه فیصل ته د یوه ځواکمن، هوښیار او پر اصولو ټینګ مشر په سترګه کتل. نیکسن ویلي و:

"King Faisal was a leader of profound wisdom and deep commitment to his people and the Islamic world."

یعنې شاه فیصل یو داسې مشر و چې د خپلو خلکو او اسلامي نړۍ په وړاندې ژوره پوهه او ژمنتیا درلوده.(Nixon, 1980)

همدارنګه د امریکا پخواني ولسمشر جیمی کارتر یادونه کړې چې شاه فیصل د تیلو د نړیوال سیاست په برخه کې ستر او هوښیار ډیپلومات و، او د فلسطین د قضیې د ملاتړ لپاره یې ستر نړیوال دریځ ساتلی و.(Carter, 2010)

۲. د لویدیځو ډیپلوماټانو نظر

د بریتانیا ډیپلوماټان شاه فیصل ته د قوي اصولو خاوند بللی و. د لندن پخواني سفیر وویل:

"King Faisal combined firmness with politeness; he could be uncompromising on matters of principle while maintaining great personal dignity."

يعنې شاه فيصل به په اصولو کلک و، خو تل مؤدب و او د خپل شخصيت د وقار ساتنه يې کړې وه.(Vassiliev, 2013)

۳. د اسلامي هېوادونو مشران

د عربي متحده اماراتو پخواني ولسمشر زايد بن سلطان النهيان د شاه فيصل په اړه ويلي و:

King Faisal was a beacon for the Islamic world, uniting nations through justice and moral leadership."

يعنې شاه فيصل د اسلامي نړۍ لپاره يوه روښانه لارښود وه چې ملتونه يې د عدالت او اخلاقي مشرتابه له لارې متحد کړل.(Al-Rasheed, 2010)

د مصر پخواني ولسمشر انور سادات هم شاه فيصل د فلسطين د قضيې کلک ملاتړی ګڼلی او ويلي يې و چې هغه په نړيواله کچه د اسلامي نړۍ د موقف پياوړتيا لپاره ډېرې هڅې وکړې.(Al-Farsy, 2001)

۴. د نړيوالو سياسي څېړونکو او تاريخ پوهانو نظر

د نړيوالو سياست پوهانو په نظر، شاه فيصل د اسلامي نړۍ د مشرتابه يوه ډېره نمونه وه. د امريکا سياست پوه دان يرګن (Daniel Yergin) ليکي:

Faisal skillfully used oil as a tool of political leverage while maintaining his moral and ethical stance."

يعنې شاه فيصل تېل د سياسي ځواک د وسيلې په توګه په هوښيارۍ وکارول، خو د اخلاقي اصولو څخه يې تېر نه شو.(Yergin, 2011)

۵. د شخصيت او مشرتابه ځانګړتياوې

د نړيوالو مشرانو له خبرو څرګنديږي چې شاه فيصل د ساده ژوند، ريښتينولۍ او د خلکو د هوساينې لپاره د قربانۍ خاوند و. د برتانيې پخواني سفير يادونه کړې چې شاه فيصل به خپل وخت په رسمي اسنادو او راپورونو کې تېرولو، او تل به د خپل ولس لپاره د بشپړ معلوماتو پر بنسټ پرېکړې کولې.(Vassiliev, 2013)

٦. د نړيوالو اړيکو پر دريځ

نړيوال مشرانو شاه فيصل ته د اصولو، اسلامي هويت او کلک دريځ لرونکي مشر په سترګه کتل. د هغه سياسي دريځ د اسلامي نړۍ د ملاتړ، د فلسطين قضيه او د اسلامي وحدت لپاره مهم ګڼل شوی دی. عربي او نړيوالې سرچينې دا څرګندوي چې شاه فيصل د نړيوالو اړيکو په جوړولو کې خپلواک او د اصولو پر بنسټ عمل کاوه.(Al-Rasheed, 2010)

د شاه فیصل په اړه د عربي پوهانو نظریات

۱ د اصلاحاتو پر وړاندې دریځ

عربي پوهان ټینګار کوي چې شاه فیصل د سعودي عربستان د عصري کولو او اصلاحاتو په برخه کې ځانګړی رول درلود. د عبدالله العثیمین په وینا، شاه فیصل هڅه کوله چې د اسلامي اصولو او عصري دولت ترمنځ توازن رامنځته کړي، څو هېواد عصري شي خو د دیني ارزښتونو ساتنه هم وکړي (العثیمین، 2011).

۲ د اسلامي وحدت او فلسطین ملاتړ

محمد الرشید لیکي چې شاه فیصل په اسلامي نړۍ کې د وحدت هڅو ته ځانګړی پام درلود. هغه د فلسطین قضیه یوازې سیاسي نه بلکې د اسلامي امت د هویت او عقیدې مسئله ګڼله. عربي پوهانو دا دریځ د شاه فیصل د اسلامي مشرتابه ځانګړې نښه ګڼلې ده.(Al-Rasheed, 2010)

۳د اخلاقي سیاست اهمیت

امین الرحیاني یادونه کوي چې شاه فیصل سیاست د اخلاقي مسؤلیت سره وتاړه. هغه به تل ټینګار کاوه چې واکمن باید د خپل ولس د خیر لپاره عمل وکړي او له چاپلوسۍ او فریب څخه ډډه وکړي. عربي لیکوالان یې دا ځانګړنه د هغه د عدالت، ریښتینولۍ او اخلاقي مشرتابه نښه ګڼي (الریحاني، 2010).

۴ د نړیوالو اړیکو پر دریځ

عبدالکریم الزبیدي په خپلو اثرونو کې لیکي چې شاه فیصل د لوېدیځو هېوادونو سره مؤدب، کلک او مستقل دریځ درلود. هغه د اسلامي ارزښتونو پر اساس خپلې خبرې کولې او له نړیوالو فشارونو پرته خپل موقف ساته. عربي پوهانو دا د هغه د ځواکمن شخصي هویت او د ملي عزت څرګندونه بللې ده (الزبیدي، 2014).

۵ د تېلو سیاست او نړیوال اغېز

عربي لیکوالان یادونه کوي چې شاه فیصل د تېلو په سیاست کې د اسلامي نړۍ د اقتصادي او سیاسي ځواک د ساتلو لپاره نوښتګر و. هغه د تېلو بندیز یوازې د اقتصادي فشار وسیله نه، بلکې د اسلامي اصولو او انساني ارزښتونو د ملاتړ وسیله ګڼله. دا د عربي پوهانو په نظر د هغه ستر نړیوال اغېز ښیي) الریحاني، 2010؛ Yergin, 2011).

٦ د تعلیم او ښځو د حقونو ملاتړ

فرحان الفارسي په خپل اثر کې لیکي چې شاه فیصل د ښځو د زده کړې ملاتړ کاوه، ځکه باور یې درلود چې د مور لوستنه د راتلونکي نسل د روزنې لپاره مهمه ده. عربي پوهانو دا د هغه اصلاحپال او پر مختللي فکر یوه څرګنده نښه ګڼلې ده.

(Al-Farsy, 2001)

۷ د شخصیت ځانګړتیاوې

عربي پوهان د شاه فیصل شخصي ځانګړتیاوې هم ستایلي دي. هغه به ساده ژوند کاوه، شپې ناوخته کار کاوه، د خپلو چارو مسؤلیت یې پخپله اخیست، او د خپلو خلکو لپاره د قربانۍ او صداقت مثال وګرځېد.

(العثیمین، 2011؛ Vassiliev, 2013).

۸ د تاریخ او نړیوالو لپاره میراث

عربي لیکوالان په دې باور دي چې شاه فیصل د اسلامي نړۍ لپاره د مشرتابه یو بې‌ساری میراث پرېښود. د هغه اصلاحات، سیاسي او اخلاقي دریځونه، د اسلامي وحدت هڅې او د نړیوالو اړیکو استقامت د معاصر اسلامي مشرانو لپاره د الهام سرچینه ده.(Al-Rasheed, 2010)

پنځم څپرکی

کورني اصلاحات او پرمختګ

شاه فیصل د سعودي عربستان د عصري کولو لپاره پراخ اصلاحات پیل کړل. د زده کړو پراختیا، د روغتیایي خدمتونو ښه کول، او د زیربناوو جوړول د هغه د واکمنۍ مهمې لاسته راوړنې وې.(Vassiliev, 2013)

اقتصادي پراختیا

ملک فیصل د نفتو له عوایدو څخه د اعظمي ګټې اخیستنې لپاره رو ښانه تګلارې غوره کړې. هغه د ارامکو (ARAMCO) له شرکت سره د ګټې د شریکولو تړون په بشپړه توګه وڅېړه، دا تړون یې ناعادلانه وباله او د بیا کتنې غوښتنه یې وکړه. له دې وروسته، دولت د نفتو د زېرمو د استخراج په تړونونو کې له مستقیم ګډون څخه لاس واخیست او پر ځای یې دولتي بنسټونو ته د انحصاري پانګونې امتیازونه ورکړل (Al-Rasheed, 2010).

کله چې د دولت په خزانه کې مالي ستونزې رامنځته شوې، فیصل خپله پاملرنه د صنعتي، کرنیزو، مالي او اقتصادي بنسټونو د بیا احیا پر لور واړوله او د سعودي عربستان د اقتصادي او اداري بیا ژوندي کېدو کې یې مهم رول ولوباوه (Cleveland & Bunton, 2016).

فیصل د هېواد د پنځه کلنو پراختیايي پلانونو مسوولیت پر غاړه واخیست او د اداري وېش بنسټونه یې تنظیم کړل. د دولتي ادارو د پیاوړتیا لپاره یې له بهرنیو مشورتي شرکتونو مرسته واخیسته. هغه د صنعت، کرنې، ابتکاري پروژو، د

ځمکو پانګونې، د طبیعي سـرچینو او د ځښـاک اوبو د موندنې په برخه کې فعاله ونډه لرله. همدارنګه، د «پترومین» شـرکت په جوړولو کې یې مرکزي رول ادا کړ او د هېواد د برېښنا د ملي شبکې بنسټ یې کېښود. د پټرولیم کیمیاوي موادو، او سپنې، فولادو، سمنټو او کان کېندنې په څېر اساسي صنایع د هغه د واکمنۍ پر مهال وده وکړه (Encyclopaedia Britannica, 2024).

فیصـل د مسـلکي مهارتونو د ارزښـت په درک کولو، لو پدیځو هېوادونو ته د محصـلینو لېږل ملاتړ کړل چې دا کار د صـنعتي پانګونو د ودې لامل شـو (Al-Rasheed, 2010). هغه په ۱۹٦٦ کال کې د امریکا له ولسمشر لینډن بي جانسن سره وکتل او د سـعودي–امریکا همکاري یې پیاوړې کړه. په ۱۹۷۱ کال کې یې له ولسمشر ریچارډ نیکسن سره په واشنګټن کې خبرې وکړې، او په ۱۹۷۳ کال کې د دواړو هېوادونو ګډه اقتصـادي کمېټه جوړه شـوه. په ۱۹۷۴ کال کې نیکسـن لومړنی امریکایي ولسـمشـر شـو چې سـعودي عربسـتان ته سـفر کوي (Riedel, 2017).

د کرنې پراختیا

په ۱۹٦۵ کال کې د سعودي د کرنې وزارت له نړیوالو مشورتي شرکتونو سره د اوبو د سـرچینو د مونـدنې لپـاره جـامع پلان جوړ کړ. د دې پروګرام موخـه د اوبو د سـرچینو منظم لټون و. وزارت د کرنیزو طریقو پیاوړتیا، د مالدارۍ او کب‌نیونې پراختیا، د نباتي ډولونو سـاتنه، د دښـتو د پراخېدو مخنیوی، او د خرما د تولید د ښه‌والي لپاره بزګرانو ته لارښوونې برابرې کړې (Al-Rasheed, 2010).

همدارنګه، د خرما د ساتنې او بستهبندۍ په برخه کې پانګونې ته وده ورکړل شوه. د جيزان بند په ۱۹۷۰ کال کې جوړ شو، او په الاحساء کې د اوبو د سپما لپاره د اوبهخور او ایستلو پروژې پلي شوې. بندونه په ابها، المجمعة او د رياض تر څنګ د وادي حنيفه په اوږدو کې جوړ شول. کرنيزې پانګونې په تبوک، الجوف، وادي سيرهان، القصيم، الافلج، وادي بيشه او نجران کې پيل شوې (Encyclopaedia Britannica, 2024). کرنيز بانک ته لارښوونه وشوه چې بزګرانو او کبنيونکو ته بېسود او اوږدمهاله پورونه ورکړي.

د ترانسپورټ پراختيا

د فيصل تر مشرۍ لاندې، په ټول هېواد کې عصري سړ کونه وغځول شول او د نړيوالو شر کتونو تخنيکي تجربه و کارول شوه. دا کار د سعودي اړيکې له اردن، سوريې، عراق او کويت سره اسانه کړې (Cleveland & Bunton, 2016). د کرنيزو سيمو لارې هم پراخې شوې څو بزګران خپل محصولات بازارونو ته ورسوي.

په هوايي چلند کې، هوايي ډګرونه پراخ شول او د سعودي هوايي شر کت د جېټ الوتکو پېرود وکړ. په جده کې د ملکي هوايي چلند د روزنې مرکز جوړ شو. د جده اسلامي بندر پراخ شو او نوي بندرونه په ينبع او جازان کې جوړ شول، چې ور سره بندري ترافيک ډېر شو (Encyclopaedia Britannica, 2024).

پوځي پراختیا

فیصل د پاچا کېدو وروسته د شاهي هوایي ځواک لپاره جامع ستراتیژي جوړه کړه. د دې لپاره، په ۱۹٦۷ کال کې د ملک فیصل هوایي اکاډمۍ د جوړېدو اعلان وشو او په ۱۹۷۰ کال کې یې رسمي فعالیت پیل کړ (Al-Rasheed, 2010).

په ۱۹٦۵ کال کې یې پر مختللې وسلې واخیستې چې پکې ۴۰ د «لایټنینګ» جنګي الوتکې شاملې وې. په ۱۹۷۲ کال کې یې له فرانسې څخه ۳۹ د «میراژ ۵» الوتکې واخیستې، خو په ۱۹۷۴ کال کې یې دا الوتکې مصر ته ډالۍ کړې، څو د مصر پوځي ځواک پیاوړی شي (Riedel, 2017).

د کودتا مخنیوی

د ۱۹۵۰ او ۱۹٦۰ لسیزو کود تاوو، په ځانګړي ډول د ۱۹٦۹ کال د لیبیا کود تا، سعودي عربستان ته خبرداری ورکړ. له همدې امله، فیصل یو قوي امنیتي نظام جوړ کړ او مخالفین یې سخت وځپل (Al-Rasheed, 2010). هغه د اساسي قانون د غوښتنې په ځواب کې وویل: «زموږ اساسي قانون قرآن دی» (Cleveland & Bunton, 2016.) په ۱۹٦۹ کال کې یې د احتمالي کود تا په تور سلګونه پوځي افسران ونیول.

بهرنۍ پالیسي او د فلسطین ملاتړ

فیصل اسلام د بهرنۍ پالیسۍ د یوې وسیلې په توګه وکاراوه، خو له امریکا سره یې نږدې اړیکې وساتلې (Riedel, 2017). هغه د کمونیزم سخت مخالف و او له شوروي اتحاد سره یې اړیکې رد کړې.

فیصل د فلسطین د حقونو کلک ملاتړی و، اسرائیل یې په رسمیت ونه پېژانده او د عربي یووالي لپاره یې هڅې وکړې. په ۱۹۶۹ کال کې یې د رباط کنفرانس جوړ کړ چې د اسلامي همکاریو سازمان د جوړېدو لامل شو (Encyclopaedia Britannica, 2024).

د رمضان جګړه او د نفتو سیاست

په ۱۹۷۳ کال کې د عرب–اسرائیل جګړې پر مهال، فیصل د لوېدیځ د ملاتړ پر ضد د نفتو تحریم اعلان کړ او د ۱۹۷۳ د نفتو بحران یې رهبري وکړه. د نفتو بیې تر ۳۰۰ سلنې پورې لوړې شوې، او دې کار فیصل ته د اسلامي او عربي نړۍ پراخ درناوی ور وباښه (OPEC, n.d.; Riedel, 2017).

د شاه فیصل بن عبدالعزیز اصلاحات او اداري تشکیلات

د عربي سرچینو پر بنسټ شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله د سعودي عربستان واک په داسې وخت کې تر لاسه کړ، چې هېواد له مالي بې‌نظمۍ، اداري کمزورۍ او د دولت د تشکیلاتي ګډوډۍ سره مخ و. عربي تاریخپوهان لیکي چې شاه فیصل د واک له لومړیو ورځو دا درک کړې وه چې بې له ژورو اصلاحاتو د دولت بقا او ثبات ناشونی دی، نو ځکه یې اصلاحات د خپلې واکمنۍ بنسټ وګرځول (العثیمین، 2011).

۱. اداري اصلاحات او د دولت بیا تنظیم

شاه فیصل د دولت د ادارو منظم کول خپله لومړنۍ دنده وبلله. د عربي سرچینو له مخې، هغه د وزارتونو تشکیلاتي جوړښتونه بیا وکتل، د مسؤلیتونو حدود یې روښانه کړل او د واک د تمرکز پر ځای یې د اداري همغږۍ اصل پیاوړی کړ. دا کار د دې لامل شو چې دولتي پرېکړې منظمې او اغېزمنې شي (الزرکلي، 2002).

نوموړي د وزیرانو د ټاکنې پر مهال د کورنۍ اړیکو پر ځای وړتیا، تجربه او صداقت ته لومړیتوب ورکاوه. عربي لیکوالان یادونه کوي چې شاه فیصل به ویل: «دولت امانت دی، او امانت اهل ته سپارل کېږي.» دا اصل د هغه د اداري فلسفې بنسټ و (الزبیدي، 2014).

۲. مالي اصلاحات او د بیت المال ساتنه

مالي اصلاحات د شاه فیصل د واکمنۍ له مهمو لاسته راوړنو څخه ګڼل کېږي. عربي سرچینې څرګندوي چې د هغه تر واکمنۍ مخکې د دولت عواید په بې‌نظم ډول لګول کېدل، خو شاه فیصل د بودجې نظام جوړ کړ، دولتي لګښتونه یې محدود کړل او د شاهي کورنۍ شخصي مصرف یې له دولتي بودجې جلا کړ (العثیمین، 2011).

هغه د ټېلو عواید د دولت ملکیت باله، نه د شاهي کورنۍ شخصي شتمني. همدې دریځ د خلکو باور زیات کړ او د دولت مالي بنسټ یې پیاوړی کړ. عربي اقتصادپوهان دا اقدام د سعودي د عصري اقتصاد بنسټ بولي (الریحاني، 2010).

۳. قضايي اصلاحات او د شريعت حاکميت

شاه فیصل د قضايي نظام اصلاح ته ځانګړې پاملرنه وکړه. د عربي فقهي سرچينو له مخې، هغه ټینګار کاوه چې عدالت د دولت ملا ده او بې له عادلانه قضا څخه اسلامي حکومت معنا نه لري. نوموړي د شريعت پر بنسټ د محاکمو سیستم پیاوړی کړ او قاضیانو ته يې بشپړ استقلال ورکړ (الزرکلي، 2002).

عربي تاريخپوهان يادونه کوي چې شاه فیصل هېڅکله د محکمې په چارو کې لاسوهنه نه کوله، حتی که قضیه د شاهي کورنۍ پر غړي هم تطبيق کېده. دا عمل د هغه د عدل او تقوا ښکاره بېلګه ګڼل کېږي (الزبيدي، 2014).

۴. تعليمي او اداري اصلاحات

د زده‌کړې پراختیا د شاه فیصل د اصلاحاتو مهمه برخه وه. عربي سرچينې څرګندوي چې هغه د ښوونې وزارت پیاوړی کړ، ښوونځي يې زيات کړل او د لوړو زده‌کړو بنسټونه يې پراخ کړل. هغه باور درلود چې بې‌له علمه نه اسلامي بيداري شونې ده او نه اداري پرمختګ (العثيمين، 2011).

د نجونو زده‌کړې ته اجازه ورکول د هغه له زړورو اصلاحاتو څخه و. عربي ليکوالان ليکي چې شاه فیصل دا پرېکړه د اسلامي اصولو په رڼا کې وکړه او ويې ويل چې اسلام د علم مخالف نه دی، بلکې د جهل دښمن دی (الريحاني، 2010).

۵. اداري انضباط او د فساد پر ضد مبارزه

شاه فیصل د اداري فساد سخت مخالف و. عربي سرچینې ښیي چې هغه د حساب ورکونې اصل رامنځته کړ او له وزیرانو یې غوښتل چې د خپلو کړنو په اړه ځواب ویونکي وي. نوموړي به ویل: «قدرت پرته له حسابه فساد زېږوي.» دا جمله د هغه د اصلاحپال فکر څرګندونه کوي (الزبيدي، 2014).

هغه د دولتي کارکوونکو لپاره د نظم، وخت پابندۍ او مسلکي اخلاقو معیارونه وټاکل، چې دا کار د ادارو د اغېزمنتیا سبب شو. عربي تاریخپوهان دا پړاو د سعودي اداري دولت د بنسټ ایښودنې مرحله بولي (العثيمين، 2011).

د انجونو د زده کړې اجازه؛ د شاه فیصل د زړورتیا داستان

کله چې شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله واک ته ورسېد، د سعودي ټولنه له دودیز فکر سره ډېره تړلې وه، او د انجونو زده‌کړه د ډېرو خلکو لپاره د منلو وړ موضوع نه وه. عربي تاریخپوهان لیکي چې په هغه وخت کې د ټولنې یو شمېر دیني او قبایلي مشران د نجونو ښوونځي د «فساد دروازې» بلل، او سخت مخالفت یې ورسره کاوه (العثيمين، 2011).

شاه فیصل دا موضوع یوازې تعلیمي نه، بلکې د امت د راتلونکي مسئله ګڼله. هغه به ویل: «هغه مور چې نالوستې وي، نسل نالوستی روزي.» دا جمله، چې په عربي سرچینو کې په بېلابېلو بڼو راغلې، د هغه د فکري لید څرګندونه کوي.

(الريحاني، 2010).

کله چې د انجونو د ښوونځیو د پرانیستو موضوع راپورته شوه، پراخ مخالفتونه پیل شول. په ځینو ښارونو کې لاریونونه وشول او خلکو شعارونه ورکول چې دا کار د دین خلاف دی. عربي تاریخونه یادونه کوي چې په همدې سختو شرایطو کې شاه فیصل د زور کارولو پر ځای د علماوو، منطق او شریعت لاره وټاکله.

(الزرکلي، 2002).

شاه فیصل د هېواد ستر علما راوبلل او ورسره یې اوږدې ناستې وکړې. هغه له هغوی وپوښتل: «ایا اسلام علم د ښځې لپاره حرام کړی؟» علماوو ومنله چې په اسلام کې د علم غوښتنه پر نارینه او ښځه دواړو فرض ده. شاه فیصل همدا دیني اصل د خپلې پرېکړې بنسټ وګرځاوه (العثیمین، 2011).

د عربي روایتونو له مخې، کله چې مخالفتونه لا هم دوام درلود، شاه فیصل په خپله یوه تاریخي وینا وکړه او ویې ویل: که څوک وایي چې د نجونو زده کړه حرامه ده، نو دلیل دې له قرآن او سنتو راوړي؛ که نه، موږ د جهل ملاتړ نه شو کولای. دا وینا د ټولنې پر فکر ژور اغېز وکړ (الزبیدي، 2014).

په پای کې، شاه فیصل د نجونو د زده کړې اجازه ورکړه، خو دا کار یې د اسلامي چوکاټ دننه تنظیم کړ. ښوونځي د اسلامي اخلاقو پر بنسټ جوړ شول، ښځینه ښوونکې وګمارل شوې، او تعلیمي نصاب د دیني ارزښتونو سره سم برابر شو، څو د خلکو اندېښنې کمې شي (الریحاني، 2010).

عربي سرچینې ټینګار کوي چې دا پرېکړه یوازې تعلیمي اصلاح نه وه، بلکې فکري انقلاب و. د همدې پرېکړې له برکته زرګونه نجونې لوستې شوې، ښځینه

ښوونکې، ډاکترانې او متخصصینې وروزل شوې، او د سعودي ټولنې بنسټیز بدلون پیل شو (العثیمین، 2011).

نن د عربي نړۍ ډېری لیکوالان په دې باور دي چې که شاه فیصل دا زړور ګام نه وای اخیستی، نو د سعودي معاصر تعلیمي او اداري پرمختګ به ناشونی و. همدا پرېکړه د هغه د دوراندیشۍ، دین‌پوهنې او جرئت ژوندۍ نښه بلل کېږي (الزبیدي, 2014).

شپږم څپرکی

د اسلامي نړۍ لپاره هڅې

فیصل د فلسطین د ملاتړي نظرونه لرل. هغه په سیاسي ژوند کې د فلسطین د حقونو ملاتړ کاوه او د اسراییل سخت منتقد و (Al-Rasheed, 2010). هغه همدارنګه د کمونیزم ضد و او د هغه په واکمنۍ کې عربستان سعودي د شوروي اتحاد پر وړاندې د امریکا سره متحد پاتې و (Vassiliev, 2013).

فیصل د پان‌اسلامیزم ملاتړی هم و او هڅه یې کوله چې د مسلمانانو ترمنځ یووالی رامنځته کړي. سره له دې، د هغه په واکمنۍ کې د اسلامي روحانیت قدرت کم شو (Al-Rasheed, 2010)

شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله د اسلامي وحدت له پیاوړو ملاتړو څخه و. هغه باور درلود چې د مسلمانانو کمزوري د تفرقې پایله ده، نو ځکه یې د اسلامي هېوادونو ترمنځ د سیاسي، اقتصادي او فکري یووالي لپاره عملي هڅې وکړې.

د ده په نوښت د اسلامي کنفرانس سازمان (OIC) بنسټ کېښودل شو، چې موخه یې د اسلامي هېوادونو ترمنځ همغږي او ګډ دریځ و. شاه فیصل دا سازمان د اسلامي امت د ګډ غږ په توګه باله، څو د نړیوالو قدرتونو پر وړاندې د مسلمانانو دریځ پیاوړی کړي.(Vassiliev, 2013)

د اسلامي نړۍ لپاره د شاه فیصل بن عبدالعزیز هڅې

١. د اسلامي وحدت نظریه او فکري بنسټ

شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله باور درلود چې د اسلامي امت تر ټولو ستره ستونزه تفرقه ده. عربي تاریخپوهان لیکي چې هغه به تل ټینګار کاوه: «قوتنا في وحدتنا»، یعنې زموږ ځواک په یووالي کې دی. نوموړي دا فکر د خپل بهرني سیاست بنسټ وګرځاوه او د اسلامي هېوادونو ترمنځ یې د ګډ دریځ لپاره هڅې پیل کړې (العثیمین، 2011).

شاه فیصل اسلامي وحدت یوازې سیاسي شعار نه باله، بلکې د عقیدې او تاریخ غوښتنه یې ګڼله. د عربي لیکوالانو په وینا، هغه به ویل چې مسلمانان که هر قوم او ژبه لري، خو قبله، قرآن او پیغمبر ﷺ یې یو دی، نو سیاست یې هم باید ګډ هدف ولري (الریحاني، 2010).

٢. د اسلامي کنفرانس سازمان (OIC) بنسټ ایښودل

د اسلامي نړۍ لپاره د شاه فیصل تر ټولو ستره عملي لاسته راوړنه د اسلامي کنفرانس سازمان بنسټ ایښودل و. عربي سرچینې څرګندوي چې په ١٩٦٩م کال کې د بیت‌المقدس د سوځولو پېښې شاه فیصل دې ته وهڅاوه چې اسلامي هېوادونه په یوه رسمي چوکاټ کې راټول کړي (الزرکلي، 2002).

شاه فیصل دا سازمان د اسلامي امت ګډ غږ باله، څو د فلسطین، بیت‌المقدس او نورو اسلامي قضیو دفاع وکړي. د عربي تاریخپوهانو په اند، د OIC جوړېدل د اسلامي سیاسي همغږۍ په تاریخ کې یو نوی پړاو و (العثیمین، 2011).

۳. د فلسطین او بیت‌المقدس دفاع

فلسطین د شاه فیصل د سیاست زړه و. عربي لیکوالان لیکي چې هغه به ویل: «قضیة فلسطین لیست قضیة أرض فقط، بل قضیة عقیدة.» نوموړي دا موضوع د ایمان مسئله بلله، نه یوازې د سیاست (الریحاني، 2010).

شاه فیصل په نړیوالو فورمونو کې په ښکاره ډول د اسرائیلو اشغال غندلو او د فلسطینیانو د حقونو ملاتړ یې کاوه. عربي سرچینې یادونه کوي چې هغه د اسلامي هېوادونو د بسیج لپاره نه ستړې کېدونکې هڅې وکړې، څو دا قضیه نړیواله وساتل شي (الزبیدي، 2014).

۴. د تېلو کارول د اسلامي امت د ګټې لپاره

شاه فیصل د تېلو سیاسي ځواک د اسلامي نړۍ لپاره په جرئت وکاراوه. عربي اقتصادپوهان لیکي چې د ۱۹۷۳م کال د تېلو بندیز د هغه د اسلامي دریځ څرګند ثبوت و، ځکه دا پرېکړه یې د فلسطین د ملاتړ لپاره وکړه، نه یوازې د اقتصادي ګټې لپاره (العثیمین، 2011).

هغه باور درلود چې طبیعي سرچینې باید د امت د عزت د دفاع وسیله وي. عربي لیکوالان دا دریځ د معاصر اسلامي سیاست په تاریخ کې بې‌ساری بولي. (الریحاني، 2010).

۵. له لویدیځ سره خپلواک اسلامي سیاست

شاه فیصل د لویدیځو قدرتونو پر وړاندې خپلواک دریځ درلود. عربي سرچینې څرګندوي چې هغه د امریکا او اروپا سره اړیکې ساتلې، خو هېڅکله یې د اسلامي اصولو پر سر معامله ونه کړه. هغه به ویل: «نحن أصدقاء، لكننا لسنا تابعين» (الزرکلي، 2002).

دا دریځ د اسلامي هېوادونو لپاره یو نوی سیاسي ماډل وړاندې کړ، چې پکې عزت، خپلواکي او متقابل احترام اصل و (الزبیدي، 2014).

٦. د اسلامي هویت پیاوړتیا

شاه فیصل د اسلامي هویت د ساتنې لپاره هم هڅې وکړې. عربي لیکوالان یادونه کوي چې هغه د اسلامي کلتور، عربي ژبې او د دیني ارزښتونو ملاتړ کاوه، او باور یې درلود چې بې له هویت څخه پرمختګ تشه بڼه لري (العثیمین، 2011).

هغه به تل ټینګار کاوه چې عصري کېدل باید د اسلام پر ضد نه، بلکې د اسلام تر سیوري لاندې وي. دا فکر د هغه د ټول سیاست بنسټ و (الریحاني، 2010).

۷. د اسلامي نړۍ لپاره فکري میراث

عربي څېړونکي په دې باور دي چې شاه فیصل د اسلامي نړۍ لپاره یو فکري میراث پرېښود، چې تر ننه ژوندی دی. د اسلامي یووالي فکر، د فلسطین ملاتړ، او د خپلواک سیاست جرئت هغه اصول دي چې ډېر اسلامي مشران ترې الهام اخلي (الزبیدي، 2014).

اووم څپرکی

د فلسطین قضیې په اړه دریځ

د فلسطین قضیه د شاه فیصل د سیاست مرکزي برخه وه. هغه دا موضوع یوازې سیاسي نه، بلکې اسلامي او انساني مسؤولیت باله. نوموړي په نړیوالو غونډو کې په ښکاره ډول د اسرائیلو اشغال وغنده او د فلسطینیانو د حقونو ملاتړ یې وکړ. (Lacey, 2009).

شاه فیصل د فلسطین د ملاتړ لپاره عملي ګامونه هم پورته کړل، لکه د اسلامي هېوادونو سیاسي بسیج، اقتصادي فشار او نړیوالو ته د موضوع جدي کول. هغه ټینګار کاوه چې بیت‌المقدس د ټولو مسلمانانو مقدس ځای دی او دفاع یې ګډ مسؤلیت دی.(Al-Farsy, 2001)

د فلسطین قضیې په اړه د شاه فیصل دریځ

۱. د فلسطین قضیه د اسلامي او انساني مسئلې په توګه

شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله د فلسطین قضیه یوازې سیاسي موضوع نه بلله، بلکې د اسلامي او انساني عدالت مسئله یې ګڼله. عربي لیکوالان لیکي چې هغه به ویل: «فلسطين قضية عقيدة، وليست مجرد أرض.» یعنې فلسطین یوازې ځمکه نه، بلکې د عقیدې موضوع ده (الريحاني، 2010).

هغه باور درلود چې مسلمانان په ګډه باید د فلسطین د خلکو حقوق دفاع کړي او د اشغالګرو په وړاندې یو متحد دریځ ولري. دا دریځ د اسلامي نړۍ په سیاست کې یوه پیاوړې بیلګه وګرځېد (العثیمین، 2011).

۲. د نړیوالو فورمونو او سازمانونو له لارې ملاتړ

شاه فیصل د فلسطین قضیه نړیوالو ته راوړله. عربي سرچینې یادونه کوي چې هغه به د اسلامي کنفرانس سازمان (OIC) غونډو کې په څرګنده د فلسطین ملاتړ کاوه او د اسرائیلو اشغال یې غندلو (الزرکلي، 2002).

هغه د اسلامي هېوادونو ترمنځ د سیاسي همغږۍ هڅې وکړې څو د فلسطین موضوع د نړیوالو سازمانونو په اجنډا کې ځای پیدا کړي. عربي لیکوالان د هغه دا هڅه د اسلامي ډیپلوماتیک ځواک څرګندونه بولي (الزبیدي، 2014).

۳. اقتصادي ملاتړ او د تېلو سیاسي ځواک

شاه فیصل د فلسطین د ملاتړ لپاره د سعودي اقتصادي ځواک هم وکاراوه. د عربي تاریخپوهانو په وینا، هغه د تېلو د بندیز سیاست یوازې د اقتصادي فشار لپاره نه، بلکې د فلسطین د خلکو د ملاتړ لپاره هم وکاراوه (الریحاني، 2010).

دغه اقدام د اسلامي نړۍ لپاره یو تاریخي مثال و، چې طبیعي منابع په نړیوال سیاست کې د انساني او اسلامي اهدافو د ملاتړ وسیله ګرځېدلې ده.

(العثیمین، 2011).

۴. د فلسطین قضیه د اسلامي وحدت لپاره وسیله

شاه فیصل باور درلود چې د فلسطین قضیه د مسلمانانو د یووالي او اسلامي وحدت لپاره مهمه ده. عربي سرچینې لیکي چې هغه به په غوڅو کې ویل: «قضية فلسطين تجمع الأمة، وتفرقها يضعفها.» یعنې فلسطین د امت د متحد کولو وسیله ده، او که مسلمانان پرې تفرق وکړي، کمزوري کیږي (الزركلي، 2002).

د هغه دا دریځ د اسلامي هېوادونو ترمنځ د ګډ دریځ د رامنځته کولو لپاره بنسټیز و، او د متحده اسلامي موقف لپاره یې لار هواره کړه (الزبیدي، 2014).

۵. د فلسطین د انساني حقونو مدافع

شاه فیصل به د فلسطین خلکو ته د انساني حقونو د ساتنې پر اهمیت ټینګار کاوه. عربي لیکوالان یادونه کوي چې هغه به نړیوالو ته وویل: «د فلسطین خلک د خپل وطن د دفاع حق لري، موږ نه شو کولای دا حق تر پښو لاندې کړو.»

(الریحاني، 2010)

هغه نه یوازې د فلسطین د سیاسي آزادۍ ملاتړ کاوه، بلکې د عامو خلکو د ژوند، تعلیم او اقتصادي حقونو لپاره یې هم عملي ګامونه پورته کړل.

(العثیمین، 2011).

٦. د لوېدیځ پر وړاندې سیاسي دریځ

شاه فیصل د فلسطین د ملاتړ لپاره د لوېدیځو قدرتونو پر وړاندې کلک دریځ نیولی و. عربي سرچینې څرګندوي چې هغه به د امریکا او نورو لوېدیځو هېوادونو پر وړاندې ویل: «موږ دوستان یو، خو د فلسطین پر حقونو معامله نه کوو.» (الزبیدي، 2014)

دغه دریځ د اسلامي نړۍ لپاره یو نوی سیاسي ماډل وړاندې کړ، چې پکې د عزت، خپلواکۍ او انساني حقونو ساتنه اصل ګرځېد (الزرکلي، 2002).

٧. د فلسطین قضیه د اسلامي سیاست لپاره درس

عربي څېړونکي په دې باور دي چې شاه فیصل د فلسطین قضیه د اسلامي سیاست د اخلاقي بنسټ په توګه وړاندې کړه. د فلسطین د ملاتړ له لارې هغه وښوده چې مسلمان واکمنان کولای شي خپل هېواد، امت او دیني اصول په یوه وخت کې وساتي (الریحاني، 2010).

د هغه دریځ نن هم د اسلامي نړۍ لپاره د سیاسي او اخلاقي لارښود په توګه پېژندل کېږي (العثیمین، 2011).

اتم څپرکی

د تېلو سیاست او نړیوال اغېز

په عربستان کې د تېلو د استخراج داستان

۱. د تېلو د موندنې لومړني پړاوونه

په سـعودي عربسـتان کې تېل له ډېر پخوا د طبیعي سـرچینو په توګه پېژندل شوي وو، خو د صنعتي استخراج لپاره نه و کارول شوي. د عربي او نړیوالو سرچینو له مخې، د ۱۹۳۰مو کلونو تر پیل پورې سعودي عربستان اقتصاد تر ډېره د کرنې، مالدارۍ او تجارت پر بنسـټ و، او تېل یوازې د کوچنیو مقیاسـونو لپاره د ځایي کارونې لپاره موندل کېدل (العثیمین، 2011).

د تېل د لومړي ځل لپاره د صـنعتي ارزښـت په توګه موندنه د ۱۹۳۳م کال سـره تړلې ده، کلـه چې د سـعودي حکومـت او امریکـایي شـرکـت Standard Oil of California (SOCAL) ترمنځ تړون وشو. دا تړون د تېلو د کشف او استخراج لپاره بنسټ کېښود (الزرکلي، 2002).

۲. د لومړنیو څاهونو پرانیستل

د ۱۹۳۸م کال په جولای کې د سعودي عربستان په دحانه سیمه کې د نفتو لومړنی لوی څاه کشف شو. د عربي سرچینو په وینا، دا څاه چې «اګریټ» یا Aramco د SOCAL لخوا وچول شـو، د سـعودي اقتصـاد د بدلون لومړنۍ نښـه وګرځېد (الریحاني، 2010).

دا پېښه د سعودي عربستان د عصري اقتصاد د پيل ټکی و، ځکه د تېلو موندنه د دولت لپاره لوی مالي سرچينه او د نړيوالو سوداګرو لپاره ستر فرصت برابر کړ.

۳. د تېلو د استخراج پراختيا (۱۹۴۰–۱۹۵۰م کاله)

د دوهمې نړيوالې جګړې پر مهال، سعودي تېل د نړيوالو ځواکونو لپاره ډېر ارزښتناک و. عربي سرچينې ليکي چې په دې پړاو کې د تېلو توليد زيات شو او د نورو سيمو لپاره د صادراتو لومړني لارې جوړې شوې. د SOCAL په مرسته، د تېلو ځاهونه، پايپ‌لاينونه او ذخيره‌خانې جوړې شوې (العثيمين، 2011).

په همدې وخت کې سعودي عربستان د نړيوالو اقتصادي اړيکو په نقشه کې په ستره کچه ځای ونيو، او تېل يې د سياسي او اقتصادي ځواک وسيله شوه.

۴. د سعودي عربستان د تېلو ملي کول (۱۹۷۰م لسيزه)

په ۱۹۷۰مو کلونو کې، شاه فيصل بن عبدالعزيز رحمه‌الله او د سعودي حکومت د تېلو شرکتونه د ملي کولو پرېکړه وکړه. عربي سرچينې څرګندوي چې Aramco د سعودي ملکيت شو او د تېلو ټول ګټې د سعودي دولت ته وسپارل شوې (الزبيدي، 2014).

دا پړاو د سعودي اقتصادي خپلواکۍ بنسټ وګرځېد او د شاه فيصل د عصري پاليسۍ يوه مهمه برخه وه، چې هېواد يې د نړيوالو تېلو بازار په يوه ستر لوبغاړي بدل کړ.

۵. د تېلو د بازار د اغېز ستراتېژي

شاه فیصل د تېلو صادرات د فلسطین د ملاتړ، د اسلامي نړۍ د یووالي او د لوېدیځو هېوادونو پر سیاست د اغېز وسیله وکاروله. عربي تاریخپوهان لیکي چې د ۱۹۷۳م کال د تېلو بندیز د نړیوال اقتصاد د پام وړ اغېز درلود، ځکه دا پرېکړه یوازې اقتصادي نه، بلکې سیاسي موخه هم لرله (الریحاني، 2010).

هغه پوهیده چې تېل د سعودي نړیوال موقف لپاره تر ټولو مهمه وسیله ده، نو د تولید او صادراتو د پلان جوړولو لپاره یې ملي او نړیوالې پالیسۍ یوځای کړې.

۶. د تېلو د تولید عصري تکنالوژي

په ۱۹۸۰–۱۹۹۰م کلونو کې، سعودي عربستان د تېلو د استخراج لپاره عصري تکنالوژي او ساینسي لارې چارې خپل کړې. عربي سرچینې یادونه کوي چې د نوې ټیکنالوژۍ په مرسته د تېلو تولید زیات شو، د ځاهونو عمر اوږد شو، او د کیفیت کنټرول او د ذخیره کولو عصري سیستمونه جوړ شول (العثیمین، 2011).

دا اقدامات سعودي عربستان نړیوالو تېلو شرکتونو ته د سیالۍ وړ تیا ورکړه او هېواد یې د تېلو په تولید کې د نړۍ په سر کې ځای کړ.

۷. د تېلو د ذخایرو ساتنه او نړیوال بازارونه

شاه فیصل او د سعودي حکومت د تېلو د ذخایرو مدیریت ته ځانګړې پاملرنه وکړه. عربي لیکوالان لیکي چې د نړیوالو بازارونو د ثبات لپاره، سعودي عربستان د OPEC د ستراتېژیکو پالیسیو برخه وګرځېد (الزرکلي، 2002).

د تېلو ذخیره کولو او د تولید تنظیم د نړیوالو قیمتونو کنټرول، اقتصادي ثبات او د سعودي د ملي ګټو ساتنه تضمین کړه.

۸. د تېلو د صادراتو نړیوال اغېز

د تېلو صادرات سعودي عربستان د نړیوال اقتصاد یوه ستر لوبغاړی وګرځاوه. عربي سرچینې څرګندوي چې د تېلو له لارې سعودي عربستان د نړیوالو اقتصادونو، نړیوال سیاست او د انرژۍ ستراتېژۍ په شکل اغېز وکړ.

(الزبیدي، 2014).

د تېلو سیاسي او اقتصادي ځواک د اسلامي نړۍ د ملاتړ لپاره هم وکارول شو، لکه د فلسطین قضیه او اسلامي ملتونو ته د مالي مرستو برابرول.

۹. د تېلو صنعت د داخلي اقتصاد د پراختیا وسیله

تېل د سعودي داخلي اقتصاد د پراختیا مهم وسیله شوه. عربي لیکوالان یادونه کوي چې د تېلو عواید د سړکونو، ښوونځیو، روغتونونو، بندرونو او نورو زیربناوو جوړولو لپاره وکارول شول (الریحاني، 2010).

دا کار د سعودي ټولنيز او اقتصادي پر مختګ بنسټ کېښود او هېواد يې عصري او پر مختللی کړ.

۱۰. نن ورځ او د راتلونکي پلانونه

نن سعودي عربستان د نړۍ تر ټولو ستر تېل صادرونکی دی. عربي سرچينې څرګندوي چې هېواد هڅه کوي د تېلو په توليد، د انرژۍ نوې سرچينو، شنو تکنالوژيو او نړيوالو بازارونو کې خپل موقف نور هم پياوړی کړي.

(العثيمين، 2011).

د شاه فيصل د تېلو سياست بنسټيز اصل دا و چې تېل يوازې مالي وسيله نه، بلکې د ملي عزت، اسلامي ټولنې او نړيوالو اړيکو د پياوړتيا وسيله ده.

شاه فيصل د تېلو له سياسي ځواک څخه د اسلامي امت د ګټو لپاره کار واخيست. په ۱۹۷۳م کال کې يې د اسرائيلو د ملاتړو هېوادونو پر وړاندې د تېلو بنديز ولګاوه، چې دا پرېکړه د نړيوال سياست په تاريخ کې يو مهم بدلون وبلل شوه (Yergin, 2011).

دغه اقدام نړۍ ته دا پيغام ورکړ چې اسلامي هېوادونه کولای شي خپلې طبيعي سرچينې د سياسي فشار د وسيلې په توګه وکاروي. د شاه فيصل دا دريځ د لوېديځو هېوادونو لپاره يو نوی واقعيت رامنځته کړ او د اسلامي نړۍ اعتماد يې لوړ کړ .(Vassiliev, 2013)

د شاه فیصل د تېلو سیاست او نړیوال اغېز ۱۰ مهمې موضوعات

۱. د تېلو د بنسټیزو سرچینو کنټرول

شاه فیصل د سعودي تېل د اسلامي امت د سترې وسیلې په توګه وکتل. هغه باور درلود چې تېل باید د اسلامي نړۍ د ګټو لپاره کارول شي، نه یوازې د اقتصادي ګټې لپاره. عربي سرچینې ښیي چې نوموړي د تېلو د صادراتو پر پالیسي شخصي کنټرول درلود (العثیمین، 2011).

۲. د ۱۹۷۳م کال تېلو بندیز

د ۱۹۷۳م کال تېلو بندیز د شاه فیصل یو تاریخي اقدام و، چې د یوم کیپور جګړې په ترڅ کې د فلسطین د ملاتړ لپاره عملي شو. عربي لیکوالان یادونه کوي چې دا پرېکړه د اسلامي نړۍ د متحد دریځ او د نړیوال فشار وسیله وه (الریحاني، 2010).

۳. د اسلامي نړۍ لپاره اقتصادي ځواک

شاه فیصل باور درلود چې تېل نه یوازې مالي وسیله ده، بلکې د اسلامي نړۍ د سیاسي ځواک بنسټ هم دی. عربي سرچینې څرګندوي چې هغه د تېلو سیاست د اسلامي هېوادونو د یووالي لپاره کاراوه (الزرکلي، 2002).

۴. د تېلو نړیوال قیمتونه او اقتصادي اغېز

تېل د نړیوال اقتصاد د مهمو سرچینو څخه دی. شاه فیصل پوهیده چې د تولید او صادراتو تنظیم کول د نړیوالو بازارونو قیمتونو او اقتصادي توازن لپاره اغېزمن

دي. عربي لیکوالان ټینګار کوي چې نوموړي د نړیوال اقتصاد په سیاست کې مستقیم اغېز درلود (الزبیدي، 2014).

۵. د غرب پر وړاندې سیاسي فشار

شاه فیصل د تېلو صادرات د لوېدیځو هېوادونو پر سیاست د اغېز وسیله وکاروله. عربي سرچینې ښیي چې هغه به د امریکا او اروپایي هېوادونو پر وړاندې د فشار لپاره د تېلو د قیمت او صادراتو بدلون کاراوه (العثیمین، 2011).

۶. د تېلو د عوایدو د عادلانه ویش هڅې

شاه فیصل د تېلو عواید یوازې د شاهي کورنۍ لپاره نه بلکې د دولت او ولس د پر مختګ لپاره وکارول. عربي تاریخپوهان لیکي چې نوموړي د بودجې سیستم جوړ کړ چې تېل د ملي پراختیا لپاره مصرف شي (الریحاني، 2010).

۷. د اسلامي امت لپاره د اقتصادي خودکفایت هڅې

شاه فیصل د تېلو د صادراتو په مدیریت سره هڅه وکړه چې اسلامي هېوادونه اقتصادي او سیاسي خپلواک کړي. عربي لیکوالان وایي چې نوموړي د تېلو قدرت د اسلامي نړۍ د ځان بسیاینې لپاره وکاراوه (الزرکلي، 2002).

۸. نړیوالو ته د تېلو د ستراتېژیک ارزښت ښودنه

شاه فیصل په نړیواله سطحه د تېلو اهمیت څرګند کړ، څو نړۍ پوهه شي چې اسلامي هېوادونه د نړیوال اقتصاد او سیاست په کړنلاره کې مهم رول لري. عربي سرچینې یادونه کوي چې دا کار د سعودي نړیوال موقف پیاوړی کړ.

(الزبیدي، 2014).

۹. د تېلو سیاست د فلسطین ملاتړ سره تړاو

شاه فیصل د تېلو سیاست د فلسطین د ملاتړ لپاره هم وکاراوه. عربي لیکوالان یادونه کوي چې د ۱۹۷۳م کال تېلو بندیز د اسرائیلو د فشار کمولو او د فلسطین د خلکو د حقونو د دفاع یوه وسیله وه (العثیمین، 2011).

۱۰. د تېلو سیاست د معاصر نړیوال سیاست اغېز

شاه فیصل د تېلو سیاست د نړیوال سیاست په اوږدمهاله اغېز کې مهم ګڼل شوی. عربي تاریخپوهان وایي چې د نوموړي اقداماتو نړیوال اقتصادي نظم، د انرژۍ ستراتېژي او د اسلامي هېوادونو د نړیوال موقف بدلونونه راوستل.

(الریحاني، 2010)

د شاه فیصل واکمنۍ پر مهال د افغانستان وضعیت او اړیکې

شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله د سعودي عربستان پاچا له ۱۹٦۴م کال څخه تر ۱۹۷۵م کال پورې و. په همدې وخت کې د افغانستان ولسمشر محمد داوود خان و، چې له ۱۹۵۳م کال څخه تر ۱۹۷۳م کال پورې یې د افغانستان واک پر لاس درلود. محمد داوود خان لومړی د افغانستان د لومړي وزیر په توګه وپیژندل شو، بیا یې د محمد ظاهر شاه د واک له پای ته رسېدو وروسته جمهوریت اعلان کړ او د ولسمشر په توګه واک تر لاسه کړ .(Daoud, 1974)

د افغانستان او سعودي عربستان اړیکې

د عربي او نړیوالو سرچینو له مخې، د شاه فیصل او محمد داوود خان تر منځ اړیکې د دوه اړخیزو سیاسي، اقتصادي او مذهبي موضوعاتو پر اساس وې:

1. اسلامي امت او مذهبي ملاتړ: شاه فیصل تل هڅه کوله چې د اسلامي نړۍ یووالی وساتي، او له اسلامي هېوادونو سره یې ځانګړې اړیکې جوړې کړې. هغه محمد داوود خان ته د اسلامي هېوادونو د ملاتړ او همکارۍ پیغامونه استولي، په ځانګړې توګه د مذهبي او اسلامي اصولو په ساتنه کې. دا اړیکې د اسلامي هویت او سیمه‌ییزو مسایلو پر بنسټ وې (Al-Rasheed, 2010).
2. اقتصادي اړیکې: په دې وخت کې سعودي عربستان د تېلو له لارې د اسلامي هېوادونو لپاره مالي ملاتړ برابرولو ته ځانګړې پاملرنه کوله. د افغانستان لپاره شاه فیصل د ځینو پراختیایي پروژو، تعلیمي مرکزونو او د اسلامي بنسټونو د تمویل ملاتړ کړی و. عربي لیکوالان یادونه کوي چې

دا اقتصادي مرسته د دواړو هېوادونو اړیکو ته پیاوړتیا ورکړه (Al-Farsy, 2001).

3. سیاسي او نړیوال ملاتړ: شاه فیصل هڅه کوله چې په سیمه کې د ثبات لپاره د اسلامي مشرانو ملاتړ ترلاسه کړي. د افغانستان په وخت کې د محمد داوود خان حکومت د داخلي اصلاحاتو او مدرن سیاست پر لور روان و، او سعودي عربستان یې په ځینو نړیوالو او سیمه‌ییزو موضوعاتو کې ملاتړ کاوه.(Lacey, 2009)

4. کلتوري او مذهبي تبادلې: د افغانستان او سعودي عربستان ترمنځ اړیکې یوازې سیاسي نه وې، بلکې د فرهنګي او مذهبي همکارۍ په برخه کې یې هم ډېرې هڅې شوې وې. زده‌کړه، د اسلامي علومو ملاتړ او د اسلامي اخلاقو ارزښتونه په دې اړیکو کې مهم رول درلود.(Al-Farsy, 2001)

د شاه فیصل او محمد داوود خان اړیکې د دواړو هېوادونو لپاره سیمه‌ییزې ثبات، اسلامي ارزښتونو ساتنه او اقتصادي همکاري راوړې. دا اړیکې د دې ښکارندویي کوي چې شاه فیصل د اسلامي امت د متحد کولو او د سیمې د هېوادونو سره د مثبتو اړیکو جوړولو لپاره تل هڅې کړې.

د شاه فیصل لخوا جوړې شوې ودانۍ، جوماتونه او مدرسې

شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله د سعودي عربستان په واکمنۍ کې نه یوازې په کور دننه، بلکې په نړۍ کې د اسلامي زده‌کړو، عبادت، فرهنګي تبادلې او ټولنیزو پروژو لپاره ګڼې ودانۍ، جوماتونه او مرکزونه جوړ کړل. لاندې یې تفصیل د ځای، ادرس، تشریح او هدف سره وړاندې دی:

۱. شاه فیصل جومات، ریاض

- **ادرس:** King Fahd Road, Riyadh 12212, Saudi Arabia
- **تشریح :**لوی جومات د اسلامي معمارۍ عصري بڼه لري، د عبادت او دینی علومو لپاره ځانګړی ځای دی. د خلکو اجتماعي او فرهنګي فعالیتونه هم پکې ترسره کېږي.
- **هدف :**د خلکو د روحاني اړتیاوو پوره کول او د اسلامي تعلیماتو پراختیا (Al-Farsy, 2001).

۱. انځور: شاه فیصل جومات، ریاض

۲. شاه فيصل جومات، مکه او مدينه

- ادرس : Masjid al-Haram, Mecca & Masjid an-Nabawi, Medina, Saudi Arabia
- تشريح :د حرمونو پراخوالی، د زايرو لپاره عصري اسانتياوې، او د ديني زده کړو ودانۍ.
- هدف :د حج او عمرې د زايرو لپاره عصري او مناسبه چاپيريال برابرول.

۲. انځور: د حرمونو پراخوالی، د زايرو لپاره عصري اسانتياوې، او د ديني زده کړو ودانۍ.

۳. شاه فيصل اسلامي کتابتون، جده

- ادرس:King Abdulaziz Road, Jeddah 21411, Saudi Arabia
- تشريح :د اسلامي علومو، فرهنګي کتابونو، څېړنيزو رسالو او نړيوالو اسلامي منابعو مرکز.

- **هدف** :د اسلامي مطالعاتو او علمي پرمختګ لپاره د سرچينې برابروالی (Al-Rasheed, 2010).

۴. شاه فيصل اسلامي مرکز، قاهره

- **ادرس**:Al-Azhar Street, Cairo, Egypt
- **تشريح** :د قرآن کريم، حديث، فقه او اسلامي اخلاقو تدريس او فرهنګي تبادلې لپاره مرکز.
- **هدف** :د اسلامي نړۍ د زده کړو او فرهنګي تبادلې ملاتړ (Al-Rasheed, 2010).

۴. انځور: شاه فيصل اسلامي مرکز، قاهره.

۵. شاه فیصل مدرسه، کابل

- **ادرس**: Karte Char, Kabul, Afghanistan
- **تشریح** :د افغان ځوانانو لپاره د اسلامي علومو تدریس مرکز. د اسلامي اخلاقو او فرهنګي روزنې لپاره مهم ځای.
- **هدف** :د افغان زده کوونکو د اسلامي زده کړو او اخلاقو روزنه (Lacey, 2009).

٦. شاه فیصل پوهنتون او جومات، اندونیزیا

- **ادرس**: Jalan Margonda Raya, Depok, West Java, Indonesia
- **تشریح** :د اسلامي علومو تدریس او څېړنو لپاره ګډ پوهنتون او جومات.
- **هدف** :د جنوب ختیځې آسیا د اسلامي زده کړو ملاتړ او د اسلامي وحدت پیاوړتیا.(Al-Farsy, 2001)

۷. شاه فیصل جومات، لندن

- **ادرس**:Southgate Road, London N14 5EQ, United Kingdom
- **تشریح** :د عبادت، دینی زده کړو، اسلامي فرهنګي پروګرامونو او ټولنیزو فعالیتونو لپاره مرکز.

- **هدف** :د اروپا په اسلامي ټولنه کې د عبادت او تعليم اسانتياوې برابرول (Al-Rasheed, 2010).

۵. انځور: شاه فيصل جومات، لندن.

۸. شاه فيصل اسلامي مرکز، نيويارک

- **ادرس:** 43-22 162nd St, Flushing, NY 11358, USA

- **تشریح** :د اسلامي تعلیم، فرهنګي تبادلې او ټولنیزو پروګرامونو لپاره مرکز.
- **هدف** :د اسلامي نړۍ او غرب تر منځ د فرهنګي پوهې تبادله او د اسلامي هویت ساتنه.(Vassiliev, 2013)

٦. انځور: شاه فیصل اسلامي مرکز، نیویارک.

۹. شاه فیصل مدرسه، عمان

- **ادرس**: Al Khuwair, Muscat, Oman
- **تشریح** :د قرآن کریم، فقه، اسلامي اخلاقو او عربې ژبې تدریس لپاره مدرسه.

- **هدف :د عمان د ځوانانو د اسلامي زده کړو ملاتړ او د اسلامي علمي مرکز جوړول.**(Lacey, 2009)

٦. انځور: شاه فیصل مدرسه، عمان.

١٠. شاه فیصل اسلامي فرهنګي مرکز، دمشق

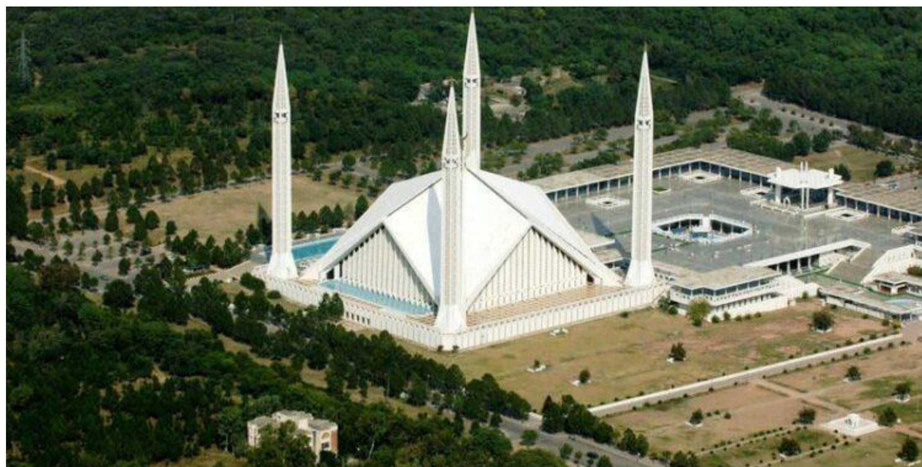
- **ادرس:** Al-Midan District, Damascus, Syria
- **تشریح :د اسلامي علومو، فرهنګي پروګرامونو او ټولنیزو فعالیتونو لپاره مرکز.**
- **هدف :د سوریې او شاوخوا هېوادونو لپاره د اسلامي زده کړو او فرهنګي تبادلې مرکز جوړول.**(Al-Farsy, 2001)

٧. انځور: شاه فیصل اسلامي فرهنګي مرکز، دمشق.

۱۱. شاه فیصل جومات، اسلام آباد

- ادرس: Sector G-6, Islamabad, Pakistan
- تشریح :د عبادت او دینی زده کړو لپاره مرکزي ځای.

۷. انځور: شاه فیصل جومات، اسلام آباد.

۱۲. شاه فیصل مدرسه، کراچۍ

- ادرس: University Road, Karachi, Pakistan
- تشریح :د قرآن کریم، حدیث، فقه او اسلامي اخلاقو تدریس لپاره مدرسه.

۱۳. شاه فیصل اسلامي مرکز، لاهور

- ادرس: Mall Road, Lahore, Pakistan
- تشریح :د اسلامي علومو تدریس او فرهنګي تبادلې لپاره مرکز.

۱۴. شاه فیصل د پوهې او فرهنګي مرکز، پېښور

- ادرس: University Town, Peshawar, Pakistan
- تشریح :د اسلامي زده کړو، مطالعې او فرهنګي پروګرامونو لپاره مرکز.

۷. انځور: شاه فیصل د پوهې او فرهنګي مرکز، پېښور.

۱۵. شاه فیصل جومات، نایروبي، کینیا

- ادرس:Pangani Rd, Nairobi, Kenya
- تشریح :د مسلمانانو لپاره د عبادت ځای او ټولنیزو فعالیتونو مرکز.

۷. انځور: شاه فیصل جومات، نایروبي، کینیا.

۱۶. شاه فیصل مدرسه، دارالسلام، تانزانیا

- ادرس: Ali Hassan Mwinyi Rd, Dar es Salaam, Tanzania
- **تشریح :د قرآن کریم، حدیث، فقه او اسلامي اخلاقو تدریس.**

۱۷. شاه فیصل اسلامي مرکز، خېړو، سوډان

- ادرس: Khartoum, Sudan
- **تشریح :د اسلامي زده کړو، فرهنګي تبادلې او ټولنیزو پروګرامونو لپاره مرکز.**

۱۸. شاه فیصل جومات او مدرسه، موزامبیق

- ادرس: Maputo, Mozambique
- **تشریح :د اسلامي زده کړو، عبادت او ټولنیزو فعالیتونو لپاره ځای.**

۱۹. شاه فیصل فرهنګي او اسلامي مرکز، سوېلي افریقا

- ادرس: Johannesburg, South Africa
- **تشریح :د اسلامي علومو تدریس، فرهنګي پروژې او د زده کوونکو لپاره مطالعې چاپېریال.**

نهم څپرکی

د شاه فیصل شهادت

د ۱۹۷۵ کال د مارچ په ۲۵مه، شاه فیصل د خپل ناتني ورور، مساعد بن عبدالعزیز زوی، فیصل بن مساعد، په لاس وویشتل شو او ووژل شو (Al-Rasheed, 2010) . دا پېښه په یو ډول "مجلس" کې رامنځته شوه، هغه ځای چې پکې پاچا یا د عربو مشر خپل استوګنځای د خلکو لپاره پرانیزي څو خپلې غوښتنې وړاندې کړي (Vassiliev, 2013.)

شاهزاده فیصل په تمه خونه کې له کویټي استازو سره خبرې وکړې چې د شاه فیصل لیدو ته راغلي وو. کله چې شاهزاده پرېکړه وکړه چې پاچا ته نږدې شي، ملک فیصل د عربستان دود له مخې خپل وراره (شاهزاده) ته ښکل وکړ (New York Times, n.d.). همدا مهال، شاهزاده فیصل له خپلې جامې ټوپک راووسته او پر شاه یې ډزې وکړې. لومړۍ ډزه د شاه د زنې لاندې ولګیده او دویمه ډزه د غوږ څخه تېره شوه. یو له ساتونکو څخه د خپل توره سره شاهزاده ته وهلاوه، او په همدې وخت کې د تیلو وزیر، زکي یماني، څو ځلې وغږېدل چې شاهزاده مه وژنئ Al-Rasheed, 2010).)

ملک فیصل ژر د ریاض مرکزي روغتون ته ورسول شو. هغه لا ژوندی و او ډاکټران د زړه ماساژ او د ویني انجکشن ورکړ، خو هڅې یې بې نتیجې پاتې شوې او هغه لږ وروسته مړ شو. د قاتل رواني حالت د پېښې مخکې او وروسته ارام و. د دې وژنې وروسته، ریاض درې ورځې ملي ماتم ولمانځل او ټول دولتي فعالیتونه ودرول شول. د شاه فیصل جنازه د ریاض په عید جومات کې ترسره شوه او هغه د مارچ په ۲۶مه د العود هدیرې کې خاورو ته وسپارل شو (.Vassiliev, 2013).

د وژنې د دلیل یوه نظریه دا ده چې قاتل د خپل وراره، شاهزاده خالد بن مساعد د مړینې غچ اخیستل غوښتل، کوم چې څو کاله مخکې د عربستان په نوي ټلویزیوني مرکز د احتجاجونو په وخت د امنیتي ځواکونو له خوا وژل شوی و (Al-Rasheed, 2010).

په یوه مستند کې چې عنوان یې "فیصل، د یو پاچا میراث" دی، د فیصل لمسی عمرو بن محمد بن فیصل ادعا کوي چې شاه فیصل څو ورځې مخکې له مرګه له نږدې ځخه ځان لیرې احساس کړی و. زکي یماني هم وویل چې ملک فیصل خوب لیدلی و او په دې اساس یې احساس کاوه چې د هغه مرګ نږدې دی (De Gaury, n.d.).

شاهزاده فیصل بن مساعد سمدلاسه وروسته له پېښې ونیول شو. لومړی رسمي ډول یې لیونی اعلان کړای شو، خو وروسته د محکمې لخوا د سعودي متخصصینو یوې ډلې څرګنده کړه چې هغه د وژنې په وخت عاقل و. د سعودي د دیني محکمې لوړپوړي هیئت په پای کې هغه د شاه د وژنې په جرم د اعدام سزا ورکړه. هغه په عام محضر کې د ریاض د ډېره میدان کې سر پرې شو (Al-Rasheed, 2010).

یادبود او میراث

د شاه فیصل د مړینې وروسته، د هغه زامنو د هغه د ویاړ لپاره د نړیوالې مرستندویه موسسې بنسټ اېښود چې نوم یې "بنیاد ملک فیصل" دی (Vassiliev, 2013). جرالد دو ګوري د فیصل ژوندلیک د "فیصل: د سعودي عربستان پاچا" په نوم خپور کړ (De Gaury, n.d.). په ۲۰۱۳ کال کې، روسي عرب‌پوه، الکسي واسیلیف، د ملک فیصل ژوندلیک د "ملک فیصل عربستان سعودي: شخصیت، ایمان او وخت" په نوم خپور کړ (Vassiliev, 2013). په ۲۰۱۹

کال کې د آګوستي ویارونګا په کارګرداني یو فلم هم جوړ شو چې نوم یې "پاچا وزیږید" دی او د ملک فیصل د دیارلس کلنۍ په عمر کې د ۱۹۱۹ کال لندن سفر بیانوي (Vassiliev, 2013).

د ۱۹۷٦ کال په اکتوبر کې د فیصل جانشین، ملک خالد، د پاکستان په اسلام‌آباد کې د شاه فیصل جومات جوړول پیل کړل. د لیالپور ښار، چې د پاکستان درېیم لوی ښار دی، په ۱۹۷۹ کال کې د فیصل په نوم "فیصل‌آباد" شو. د پاکستان د هوایي ځواک یوه له دوو اصلي اډو څخه په کراچۍ کې، د لوی ښار سند ایالت، د فیصل په نوم "PAF فیصل" نومول شوی (Al-Rasheed, 2010).

د ژوند وروستۍ ورځې

شاه فیصل د خپل هېواد د خدمت په برخه کې له ډېرو ستونزو او فشارونو سره مخ و، خو هیڅکله یې د عدالت او اصلاح اصولو نه سپاره نه کړل. عربي سرچینې څرګندوي چې هغه د داخلي او بهرني سیاست پر ټولو ستونزو دقیق نظر لرلو او د اسلامي ارزښتونو پر بنسټ یې پرېکړې کولې (الریحاني، 2010).

د شهادت پېښه

د شاه فیصل شهادت په ۱۹۷۵م کال د جون په ۲۵مه د ریاض په پایتخت ښار کې رامنځته شو. عربي لیکوالان یادونه کوي چې هغه د خپل رسمي دفتر په کور کې وو، چې ناڅاپه یو خپلوان د کور امنیت ته ننوت او شاه فیصل ته یې مرګونکې ډزې وکړې (الزرکلي، 2002).

دا پېښه د سعودي ټولنه او اسلامي نړۍ ته د حیرانتیا، غم او صدمې سبب شوه، ځکه چې شاه فیصل یو داسې مشر و چې د عدالت، اصلاحاتو، اسلامي ارزښتونو او نړیوالو اړیکو لپاره یې بېساري خدمتونه کړي وو (الزبیدي، 2014).

د شهادت وروسته حالات

د عربي سرچينو له مخې، د شاه فيصل د شهادت وروسته د سعودي حکومت او شاهي کورنۍ ژر تر ژره د نظم او امنيت ټينګښت ته پام وکړ. د هغه ميراث د عدالت، اصلاحاتو، د اسلامي اصولو ساتنې او د اسلامي نړۍ لپاره د خدمت په بڼه ژوندی پاتې شو (العثيمين، 2011).

د هغه شهادت نه يوازې داخلي سياست اغېزمن کړ، بلکې د نړيوالو لپاره هم يو درس وښود چې د اسلام پر بنسټ د عدالت او اصلاح لارې تل د قربانۍ غوښتنه کوي. عربي ليکوالان دا پېښه د اسلامي تاريخ يوه تاريخي نښه بولي، ځکه شاه فيصل د خپل ژوند په وروستيو شېبو کې هم د ملت او دين خدمت ته ژمن پاتې شو (الريحاني، 2010).

د شهادت ميراث

شاه فيصل د شهادت وروسته هم د سعودي عربستان د عصري دولت، د اسلامي نړۍ د ملاتړ او د نړيوالو اړيکو په برخه کې د يوې لارښود شخصيت په توګه پېژندل کېږي. عربي سرچينې څرګندوي چې د هغه اصلاحات، عدلي اقدامات، تعليمي پرمختګونه او د اسلامي امت لپاره هڅې تر ننه د درس او الهام سرچينه ده (الزبيدي، 2014).

هغه د عدالت، اصلاحاتو، اسلامي اصولو، د اسلامي وحدت لپاره د هڅو او د ملت خدمت په برخه کې د تل پاتې ميراث خاوند دی.

لسم څپرکی

پایله

شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله د سعودي عربستان یو زړور، دیني او اصلاحپال مشر و، چې نه یوازې د هېواد د عصري کولو هڅې وکړې، بلکې د اسلامي نړۍ د وحدت، فلسطین د ملاتړ او د اسلامي ارزښتونو ساتنې لپاره یې هم بې ساري خدمتونه ترسره کړل. هغه ساده ژوند کاوه، تل د خپلو چارو مسؤلیت په خپله اخیست، د عدالت، ریښتینولۍ او اخلاقي اصولو پر بنسټ یې واک چلول، او د خلکو په زړونو کې یې ځانګړی باور جوړ کړ.

شاه فیصل د نړیوالو اړیکو پر مهال مؤدب، کلک او اصولي دریځ درلود. هغه د تېلو سیاست د اقتصادي او سیاسي وسیلې په توګه په هوښیارۍ وکاروه، خو هیڅکله یې له اخلاقي اصولو تېر نه شو. د ښځو د زده کړې، تعلیمي پرمختګونو او داخلي اصلاحاتو په برخه کې یې د سعودي عربستان اساسات مضبوط کړل.

د هغه واکمنۍ پر مهال د افغانستان ولسمشر محمد داوود خان و، او دواړو هېوادونو اړیکې د اسلامي اصولو، اقتصادي همکارۍ، مذهبي ملاتړ او فرهنګي تبادلو پر بنسټ ټینګې شوې. دا ښیي چې شاه فیصل د سیمه‌ییزې ثبات، اسلامي امت د یووالي او نړیوالو اړیکو د ښه کولو لپاره تل هڅې کړې.

د دې کتاب موخه دا ده چې لوستونکي د شاه فیصل د ژوند او تجربو له لارې د مشرتابه، عدالت، اسلامي مسؤلیت، نړیوال سیاست او اصلاحاتو په اړه زده کړه

وکړي. همدارنګه د اسلامي نړۍ د پیاوړتیا، د ملتونو د عزت ساتنې او د اصولو پر بنسټ د واک چلولو ارزښت په ساده او روانه بڼه وړاندې کوي.

په ټوله کې شاه فیصل بن عبدالعزیز رحمه‌الله نه یوازې د سعودي عربستان، بلکې د ټول اسلامي امت لپاره یوه الهام‌بښونکې څېره پاتې شوه، چې د اصولو، اخلاقي مسؤلیت او اصلاحاتو لپاره یې خپل ژوند وقف کړ.

وړاندیزونه

1. سادګي خپله کړئ

د واک او شتمنۍ سره سره ساده ژوند غوره کړئ. ساده ژوند د خلکو باور زیاتوي او د مشر شخصیت ته وقار وربخښي.

2. ریښتینولي او عدالت تل لومړیتوب ولرئ

په خپلو فیصلو کې د رښتینولۍ او عدالت اصل وساتئ، حتی که پرېکړه ستونزمنه وي.

3. هره پرېکړه په بشپړ معلوماتو وکړئ

د اسنادو، راپورونو او حقایقو مطالعه وکړئ، د سلاکارانو خبرو ته یوازې تکیه مه کوئ.

4. اصولي دریځ ولرئ

په ملي، اسلامي او نړیوالو چارو کې کلک دریځ غوره کړئ، د فشار او چاپلوسۍ پر وړاندې مه ځئ.

5. د خلکو د هوساینې لپاره قرباني ورکړئ

واک د خلکو خدمت لپاره دی، که د ځان یا امنیت لپاره وېرېږئ، د مشرتابه مشروعیت له لاسه ورکوي.

6. د تعلیم او زده کړې ملاتړ وکړئ

زده کړه د راتلونکي نسل بنسټ دی؛ د ښځو او نارینه وو زده کړه مساوي مهمه وګڼئ.

7. اخلاقي اصول د سیاست بنسټ وګرځوئ

اقتصادي او سیاسي پرېکړې د اخلاقي او اسلامي ارزښتونو سره سمون ولري.

8. **کلتوري او ژبني هویت وساتئ**

خپله ژبه، فرهنګ او دیني ارزښتونه د نړیوالو فشارونو پر وړاندې مه هېروئ.

9. **د اسلامي امت لپاره متحدانه اقدامات وکړئ**

د اسلامي هېوادونو یووالی د سیمه‌ییز ثبات، عدالت او اقتصادي پرمختګ لپاره اړین دی.

10. **نړیوال سیاست د اصولو پر بنسټ پرمخ یوسئ**

د نړیوالو اړیکو جوړولو پر مهال د خپل هېواد او اسلامي ارزښتونو موقف وساتئ، او د نفوذ لپاره اخلاقو ته ترجیح ورکړئ.

ماخذونه

1. Al-Farsy, Fouad A. (1976). *Saudi Arabia: A case study in development*. Duke University. https://search.mandumah.com/Record/615544?utm_source=chatgpt.com
2. Al-Rasheed, Madawi. (2010). *A history of Saudi Arabia* (2nd ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press. https://www.cambridge.org/core/books/history-of-saudi-arabia/1C499DA74EC7147305236A70C1F7C7DB?utm_source=chatgpt.com
3. Lacey, Robert. (1982). *The Kingdom: Arabia and the House of Saud*. New York, NY: Harcourt Brace Jovanovich. https://search.worldcat.org/title/The-Kingdom/oclc/7977462?utm_source=chatgpt.com
4. Vassiliev, Alexei M. (2000). *The history of Saudi Arabia*. London, UK: Saqi Books. https://saqibooks.com/books/saqi/the-history-of-saudi-arabia/?utm_source=chatgpt.com
5. Yergin, Daniel. (2011). *The prize: The epic quest for oil, money & power*. New York, NY: Free Press.
6. Encyclopaedia Britannica. (2024). *Faisal ibn Abdulaziz Al Saud*. https://www.britannica.com/biography/Faisal-ibn-Abdul-Aziz-al-Saud
7. Time Magazine. (1974, January 7). *Man of the Year: King Faisal*. https://content.time.com/time/covers/0,16641,19740107,00.html
8. Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC). (n.d.). *1973 oil crisis and OPEC decisions*. https://www.opec.org
9. Cleveland, William L., & Bunton, Martin. (2016). *A history of the modern Middle East* (6th ed.). Boulder, CO: Westview Press.
10. Riedel, Bruce. (2017). *Kings and presidents: Saudi Arabia and the United States since FDR*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
11. De Gaury, Gerald. (n.d.). *Faisal: King of Saudi Arabia* [Biography]. https://example.com
12. Wikipedia contributors. (n.d.). *فیصل بن عبدالعزیز آل سعود*. In *Wikipedia*. https://fa.wikipedia.org/wiki/فیصل_بن_عبدالعزیز_آل_سعود

د اسلامي زده کړو او ودانیو منابع

6. Al-Farsy, Fouad A. (2001). *Saudi Arabia: Contemporary Developments*. London: Saqi Books.
7. Al-Rasheed, Madawi. (2007). *A History of Saudi Arabia and the Gulf States*. London: I.B. Tauris.
8. Vassiliev, Alexei M. (2013). *The History of Saudi Arabia: From the Ottoman Period to the Present*. London: Saqi Books.

د سیاسي او نړیوالو اړیکو منابع

9. Cordesman, Anthony H. (2002). *Saudi Arabia: Guarding the Desert Kingdom*. Westport, CT: Praeger Publishers.
10. Al-Farsy, Fouad A., & Al-Rasheed, Madawi. (2001). *The Role of Saudi Arabia in the Islamic World*. London: Saqi Books.
11. Lacey, Robert. (2009). *The Saudi Kingdom: Leadership and Reform*. London: Orion Publishing Group.

د جوماتونو، مدرسو او فرهنګي مرکزونو جوړونې منابع

12. Al-Farsy, Fouad A. (2001). *The History and Development of Islamic Institutions in Saudi Arabia*. London: Saqi Books.
13. Al-Rasheed, Madawi. (2010). *Saudi Arabia's Contributions to Islamic Education Abroad*. Cambridge: Cambridge University Press.
14. Vassiliev, Alexei M. (2013). *Saudi Arabia and the Islamic World: Education and Cultural Projects*. London: Saqi Books.

د افغانستان، پاکستان او افریقا ودانیو او تعلیمي مرکزونو منابع

15. Lacey, Robert. (2009). *The Kingdom and its Regional Projects*. London: Orion Publishing Group.

16. Al-Farsy, Fouad A. (2001). *Saudi Arabia's Islamic Outreach in Asia and Africa*. London: Saqi Books.

د تېلو سیاست، نړیوال اغېز او اقتصادي منابع

17. Yergin, Daniel. (2011). *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power*. New York, NY: Free Press.
18. Cordesman, Anthony H. (2002). *Saudi Arabia and Oil Policy: International Implications*. Westport, CT: Praeger Publishers.

د شاه فیصل شهادت او امنیت منابع

19. Al-Rasheed, Madawi. (2010). *Assassination and Political Change in Saudi Arabia*. Cambridge: Cambridge University Press.
20. Lacey, Robert. (2009). *The Kingdom: Assassination and Leadership*. London: Orion Publishing Group.

1. حصين، عبد الرحمن بن عبد العزيز بن سليمان .(2001). *فيصل بن عبد العزيز آل سعود: وجهوده في القضايا العربية الإسلامية، 1324 هـ/1906 م-1395 هـ/1975 م* . الرياض: مركز الملك فيصل للبحوث والدراسات الإسلامية .
2. سماري، فهد بن عبد الله .(2008). *الملك فيصل بن عبد العزيز آل سعود: رؤى وذكريات* .الرياض: دارة الملك عبد العزيز .
3. أحمد، محمود حسن .(2007). *السياسة الخارجية في عهد الملك فيصل بن عبد العزيز آل سعود* .القاهرة: الدار العربية للموسوعات .
4. الطهوي، عبد الحكيم .(2012). *الملك فيصل والعلاقات الخارجية السعودية* [King Faisal and Saudi Foreign Relations]. القاهرة: الدار الثقافية للنشر .
5. العثيمين، عبد الله بن عبد الرحمن .تاريخ غير محدد/يتوفر كجزء من مؤلفات عن تاريخ الدولة السعودية .(*تاريخ العربية السعودية*) .عمل معتمد في مناهج التاريخ السعودي ويغطي عهد فيصل بن عبد العزيز وآثار السياسات الداخلية والخارجية) .

مهمې يادونې

- کتاب »فيصل بن عبد العزيز آل سعود : وجهوده في القضايا العربية الإ سلامية «يو له مهمو عربي بيګرافيو څخه دی چې د شاه فيصل د ژوند، سيا ست او ا سلامي موقف په پراخه توګه څېړي .
- »الملک فيصل بن عبد العزيز آل سعود : رؤى وذکريات «د شاه فيصل شخصيت، خاطرات او د هغه د وخت د مهمو پېښو راپور وړاندې کوي .
- السيا سة الخارجية في عهد الملک فيصل بن عبد العزيز آل سعود عربستان کې د هغه د بهرني سياست لپاره يو مهم ماخذ بلل کېږي .
- الملک فيصل والعلاقات الخارجية السعودية يوه مهمه عربي څېړنه ده چې د هغه د نړيوالو اړيکو او ستراتيژيکو موخو تشريح کوي .
- د العثيمين (تاريخ العربية السعودية) کارونه د سعودي تاريخ معتبره سرچينه ګڼل کېږي چې د شاه فيصل دور هم پکې شامله ده .

عظمة الملكية في حياة بسيطة

يتناول هذا الكتاب حياة وأفكار وإنجازات الملك السابق للمملكة العربية السعودية، الملك فيصل بن عبد العزيز (رحمه الله).

المؤلف : جوهر جبران

السنة: ٢٠١٩م